

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**Türk Çini ve
Keramikleri**
Çinili Köşk

Alpay Pasinli & Saliha Balaman

Kapak

Çok renkli çini pencere alınlığı,
16. yüzyıl, İznik

Arka kapak

Çinili Köşk'ün dış görünüşü ve Türk
çini ve keramiklerinden örnekler

Fotoğraflar

Suat Eman

Grafik

Feryal Özbay

Renk ayrımı

Çali Grafik

Dizgi

Özgür Grafik

Baskı

Koş Matbaası

Birinci baskı Mayıs 1992

© A Turizm Yayınları Ltd. Şti. & İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Her hakkı mahfuzdur

Yayınevi:

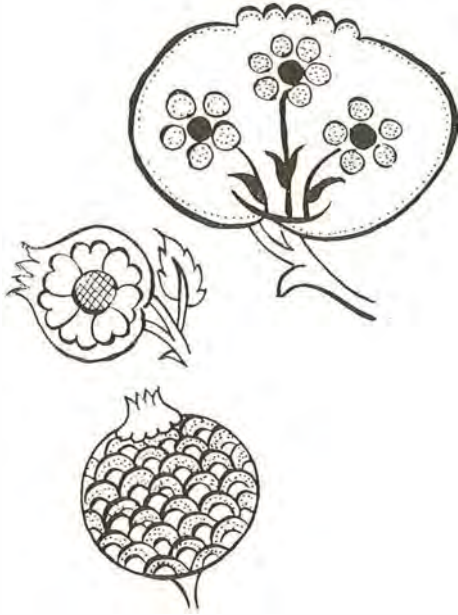
A Turizm Yayınları Ltd. Şti.

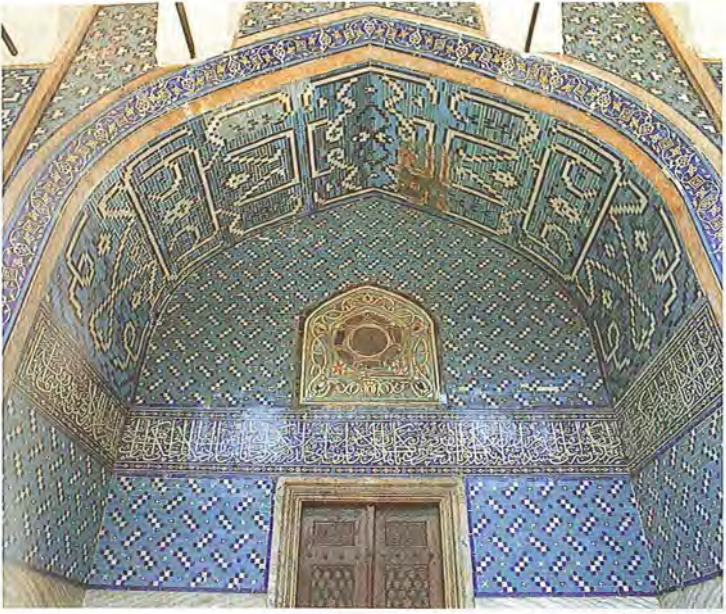
Şifa Hamamı Sokak 18/2, Sultanahmet 34400 İstanbul

Tel: 516 24 97, 517 44 72, 517 44 74, Fax: 516 41 65

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
ÇİNİLİ KÖŞK'ÜN TARİHÇESİ	7
TÜRK ÇİNİ VE KERAMİKLERİNİN İLK DÖNEMLERİ	14
SELÇUKLU ÇİNİ VE KERAMİKLERİ	15
İZNİK ÇİNİ VE KERAMİKLERİ	28
Milet İşi	29
Mavi beyaz	33
Haliç İşi	58
Firuzeli mavi beyaz	60
Şam işi	69
Slip boyama	72
Çok renkli	77
KÜTAHYA ÇİNİ VE KERAMİKLERİ	106
ÇANAKKALE ÇİNİ VE KERAMİKLERİ	122
Bilinmeyen sözcükler	

Çinili Köşk, Tonozlu giriş.

ÖNSÖZ

Bu kitabın amacı Çinili Köşk Müzesi'nde sergilenen eserlerin bir bölümünü Türk çini ve keramik sanatının tarihsel gelişimi içinde tanıtmaktır. Kitapta günümüzde sergilenen üç yüzü aşkın eserden yüz kadarı resimleriyle birlikte sunulmuştur. Eserlerin seçiminde Türk çini ve keramiklerinin sanat tarihi içindeki yerini ve gelişimini gösteren örneklerin ele alınmasına özen gösterilmiştir. Bir diğer deyişle, kitabın amacı Türk çini sanatını genel çizgileriyle tanıtarak, müzeyi gezenlere yardımcı olmaktır. Bu nedenle eserlerle ilgili olarak form, üslup ve süsleme tekniklerinden ancak yeri geldiğinde söz edilmiştir. Kitabın müzedeki eserlerin önemli bir bölümünün tanıtılmasına yardımcı olurken, koleksiyondaki eserleri bütünüyle inceleyen daha geniş kapsamlı bir araştırmayı bekleyenler için sınırlı kaldığı söylenebilir.

Osmanlı arşiv belgelerinde seledonlar için "mertebânî", Çin porselenleri için "fağfurî", Osmanlı keramik kaplarına da genel olarak "çömlek" anlamında "çini" sözcüğü kullanılmıştır. Çini sözcüğü bugün için -Kütahya dışında- duvar çinisi anlamında; keramik (eski Yunanca keramos sözcüğünden kaynaklanarak) söz-

cüğü de, pişmiş topraktan (kilden) yapılmış her türlü kap için kullanılmıştır. Osmanlılarda duvar çinisi anlamındaki yaygın sözcük “kâşî”, daha az kullanılanı da “sırça”dır. Çinili Köşk’e, yapıldığı dönemde içini ve dışını kaplayan çinilerinden dolayı “Kasrı Kâşî” ya da “Sırça Saray” adlarının verildiği bilinmektedir. Günümüze kalan özgün mimarisinin yanında, orijinal çinilerinin büyük bir kısmını koruması binayı Türk çini ve keramiklerinin sergilenmesinde özel bir konuma getirmiştir.

Bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü bünyesinde yer alan Çinili Köşk’te sergilenen eserlerin son düzenlemesi 1992 yılında Türk çini ve keramiklerinin tarihsel gelişimini gösteren bir müzecilik anlayışıyla gerçekleştirilmiştir.

Yurt dışındaki çeşitli müze ve özel koleksiyonlardaki sanat eserleri arasında önemli yer tutan çini kaplar, Osmanlı döneminde özellikle Çin porselenlerinin yanında sanat eseri olarak kabul edilmedikleri için gündelik hayatta kullanılmış ve kolayca kırılabilirlerinden sayıları giderek azalmıştır. Bugün elimizde kalan çini ve kapların bir sanat eseri olarak korunup tanıtılmasına günden güne artan ilginin varlığı inkar edilemez. Bu açıdan bakıldığı ve ayrıca bu sanat koluyla ilgili yayınların azlığı göz önüne alınacak olursa, bu kitabın gerekli olduğuna ve sınırlı bir çalışma olmasına rağmen, bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Alpay Pasinli — Saliha Balaman

ÇİNİLİ KÖŞK'ÜN TARİHÇESİ

Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemini anlatan kaynaklarda Çinili Köşk hakkında geniş bilgiye rastlanmamakla birlikte, 1472 yılında Sarayburnu'ndaki korulukta ve Topkapı Sarayı'nı saran surların içinde yaptırıldığı bilinmektedir. Bina özgün mimarî karakterini fazla kaybetmeden günümüze ulaşan önemli bir eser ve Selçuklu etkisinde yapılmış Osmanlı sivil mimarisinin İstanbul'daki tek örneğidir.

Köşk'ün etrafındaki "Ağa Çayırı" ve "Kum Meydanı" olarak adlandırılan alanda yapılan cirit, tomak, güreş gibi oyunları padişah ve yakınlarının, tribün görünümündeki revakın altında izledikleri belgelerde anlatılmaktadır. Hünernâme'deki bir minyatürde, binanın önünde bir havuzun bulunduğu görülür. Daha sonraki düzenlemeler sırasında havuz ve kumluk alan yok olmuştur. Bugün sözkonusu meydanın büyük bir kısmında Arkeoloji Müzesi binaları yer alır.

Bina, Sarayburnu'na doğru alçalan eğimli bir arazi üzerine inşa edildiği için, iki katlı olduğu halde, önden tek katlı olduğu izlenimini verir. Mimarı bilinmemektedir. Yapı malzemesinin de nereden getirildiği bilinmemekle birlikte, girişte eyvanın alt kısmını kaplayan mermerin Afyon'dan getirilmiş olabileceği sanılmaktadır. Giriş, zeminin yüksek olan tarafında ondört sütunlu bir revakla başlar. Zemin kat toprak seviyesinden yüksekte olduğu

için, iki taraflı bir merdivenle çıkılır. Mermer revak, ahşap olan ilki 1737 yılında yandıktan sonra I. Abdülhamid (1774-1789) tarafından yaptırılmıştır.

Zemin katına giriş tonozlu eyvanın içindedir. Eyvanın giriş kapısının yarı yüksekliğine kadar inen yüzey, firûze, lacivert, mor, siyah, beyaz, sarı ve yeşil tek renk sırlı çini mozaiklerle işlenmiş rumîler, geometrik motifler, lotüs ve palmetli sarmaşıklarla kaplıdır. Eyvan tonozunun iç tarafında, karşılıklı yerleştirilmiş kûfi hatlı “Güvenim Tanrımadır” anlamında birer cümle yer alır. Eyvan kenarını saran bordür üzerinde dönüşümlü sıralanan “Allah, Muhammed” yazılı paftaların yer aldığı sarmaşıklarla süslüdür. Giriş kapısının üstünü boydan boya kaplayan frizde, sarı renkli nesih-sülüs arası dört beyitlik bir manzum medhiyenin üzerine beyaz sülüsle bir tarih kitabesi oturtulmuştur. Burada Eylül 1472’de bitirildiği anlaşılan Çinili Köşk, büyük bir övgüyle anlatılmaktadır.

Mermer söveli ahşap kapı kanatlarının üst tarafında oyma kûfi-nesih bir kitâbe, altında geometrik bir süsleme göze çarpar. Girişin iki yanındaki odalardan sağdakinden tuvalete geçilir. Burada ayrıca bodrum katına inen bir merdiven vardır.

Bina, kare içine yerleştirilmiş haç planlıdır. Arka cephesinde çok köşeli çıkıntılı bir oda, merkezde bir orta mekân, yanlarda eyvanlar ve haçın kollarında dört bağımsız oda vardır. Kubbeye örtülü merkezî kısmın yanlardaki eyvanların üzeri yelpaze tonozludur. Köşe odalar da kubbeye örtülüdür. Bu odalarda birer ocak vardır. Pencereleri iki sıra halindedir. Ayrıca giriş kapısının üst kısmında 18. yüzyıla ait, ortası yuvarlak camlı bir pencere vardır. Köşkün içini kaplayan iri altıgen mozaik çiniler firuze, lacivert ve beyaz sırlıdır. Yan odaların duvarlarını süsleyen çinilere karşılık, bugün orta mekân duvarlarında çini yoktur. Onarımlar sırasında, buradaki nişlerin içerisinden yer yer çinilerin meydana çıktığı görülmektedir.

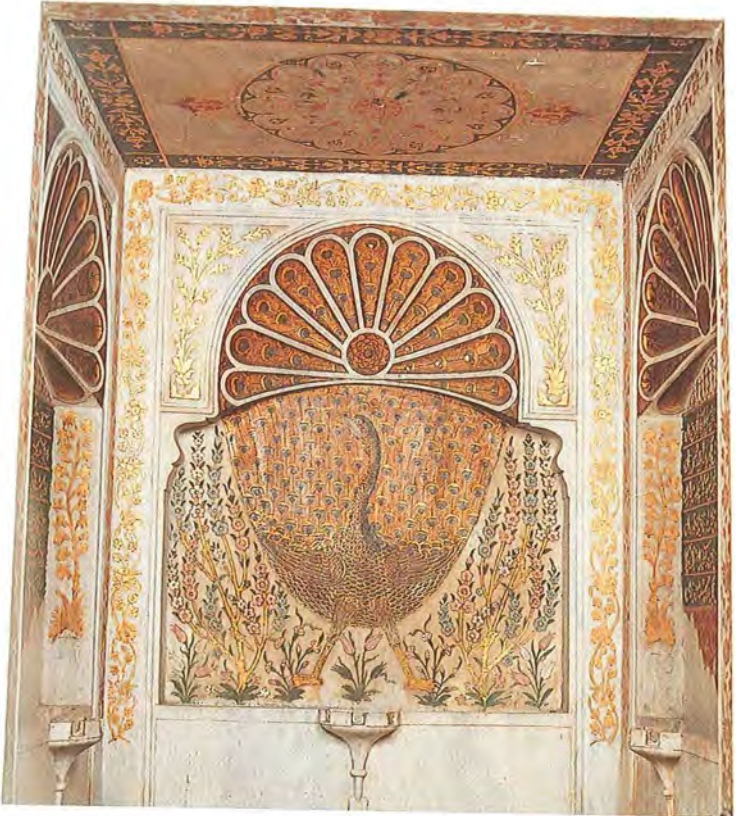
Bodrum katının planı zemin katına benzer. Burada ayrıca bir kuyu vardır.

Arka ve yan cepheler küfeki taşından yapılmış, geniş çerçeveler ve yer yer lacivert-mavi sırlı tuğlayla kaplanmıştır. Pencereler kitabeli ve silmelidir.

Çinili Köşk’ün 1737 yılındaki yangından sonra bir süre saray ağalarına tahsis edildiği ve daha sonra da birtakım değişiklikler yapılarak 1880 yılında İmparatorluk Müzesi (Müze-i Hümayûn) olarak arkeolojik ve İslam eserlerinin sergilenmesi için kullanıldığı bilinmektedir. 1939 yılında Topkapı Sarayı Müzesi’ne devredildi.

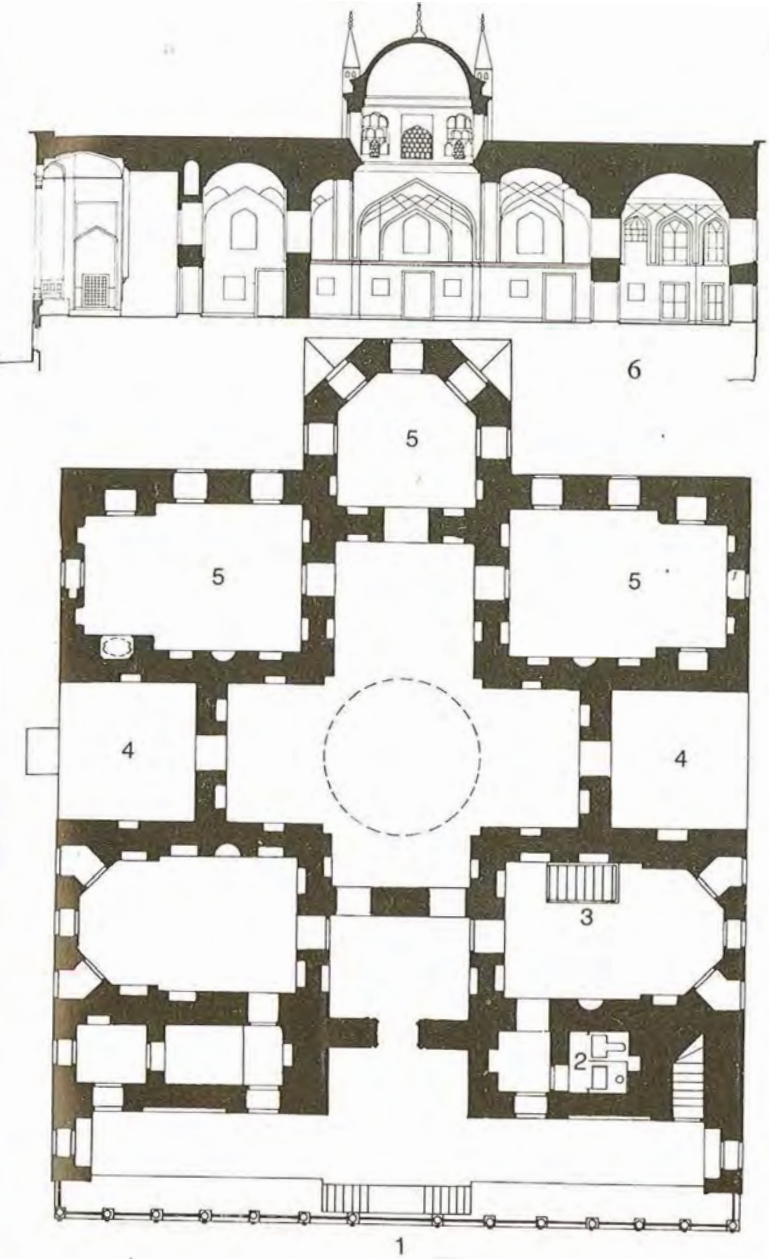
len binanın içindeki eserler çeşitli müzelere dağıtılmış ve müze olarak işlevini yitirmiştir. 1953 yılında İstanbul'un 500. Fetih Yılı dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed'e ait silah, elbise, ferman vb.nin sergilenmesi için onarılan bina "Fatih Müzesi" adı altında ziyarete açılmıştır. Daha sonra Türk İslam ve Osmanlı çini ve keramiklerinin sergilendiği bir bölüm haline getirilmiş ve konumu nedeniyle 1981 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlanmıştır. Günümüzde salon ve odalarında, Türkler'in geliştirdiği bir sanat kolu olarak büyük değer taşıyan Selçuklu ve Osmanlı çini ve keramiklerinin eşsiz örnekleri sergilenmektedir.

Çeşme (selsebil). Çinili Köşk'ün batıya bakan köşe odasının duvarlarındaki nişlerden biri III. Murad (1574-95) zamanında çeşmeye dönüştürülmüştür. Yanlardaki talik yazılı on iki beyitlik yazıtan çeşmenin 1590 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Çeşme aynasını süsleyen kalem işi lale, karanfil ve bahar dalları arasındaki tavus kuşu betimi dönemin zevkini yansıtmaktadır.

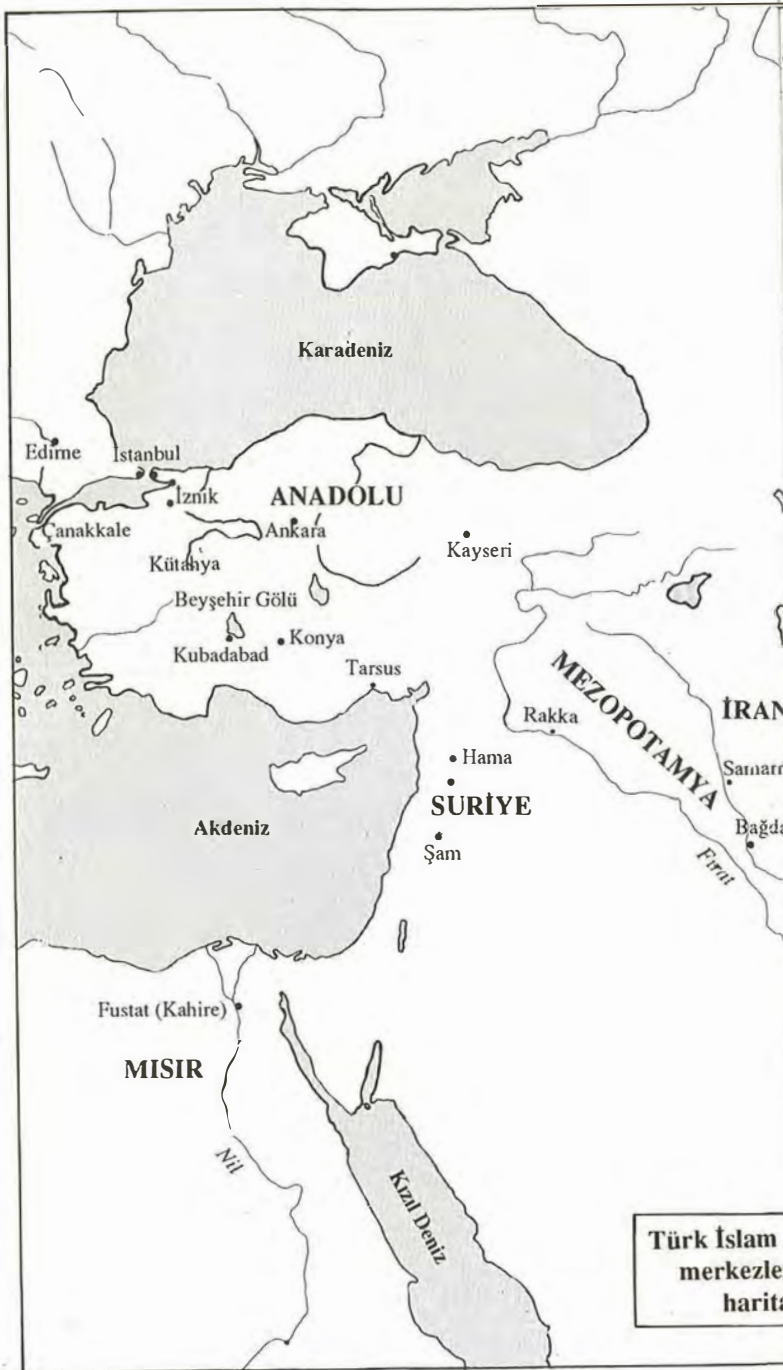

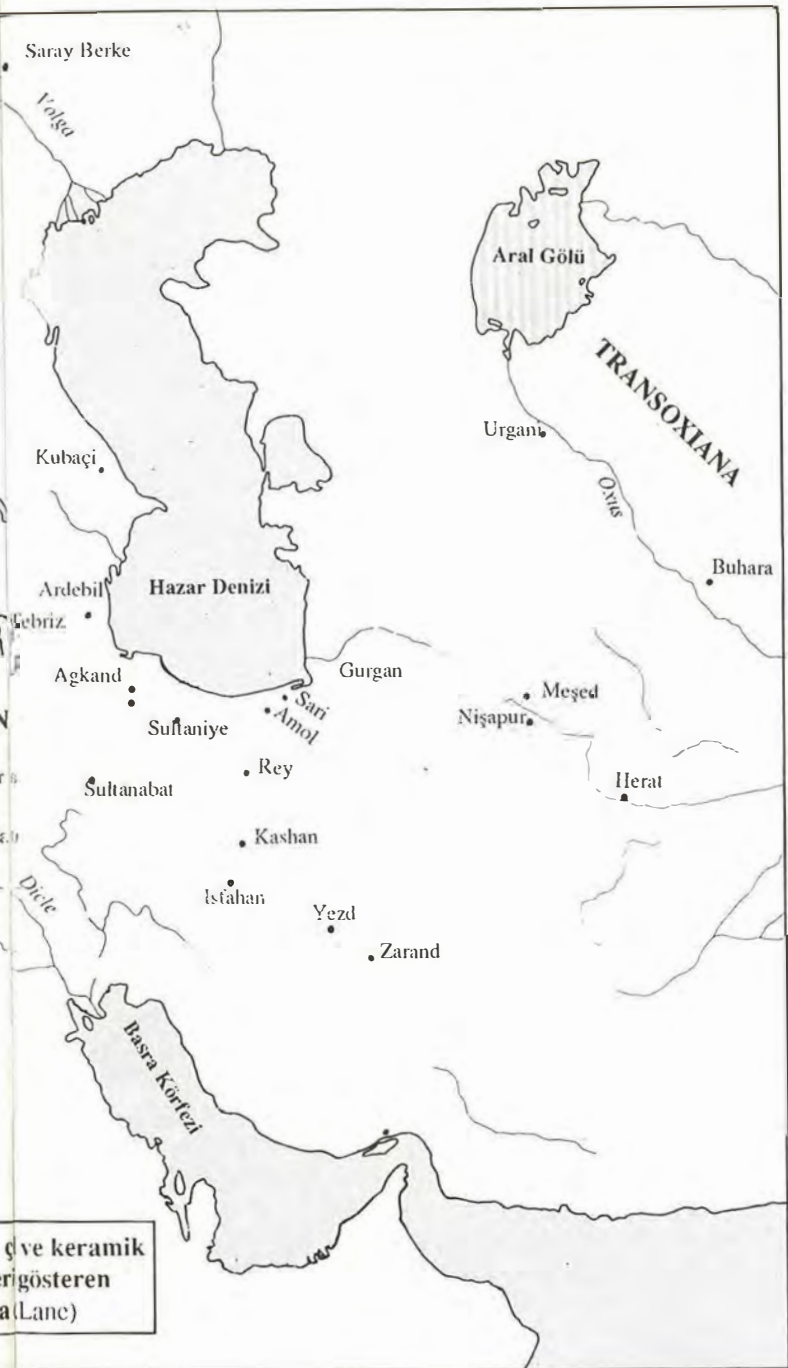
Çini Mihrab. Renkli sır (*cuerda seca*) tekniğinde işlenmiş çinilerle kaplıdır. Karamanoğlu İbrahim Bey'in 1432 yılında Karaman'da yaptırdığı İmaret'e aittir. Mihrab Selçuklu geleneğini uzun süre yaşatan Karamanoğulları döneminin en önemli eserlerinden biridir.

Çinili Köşk. 1- Revak, 2- Tuvalet, 3- Bodrum katına inen merdiven, 4- Eyvanlar, 5- Çıkıntılı oda ve sağ ve sol köşe odalar, 6- Orta mekân (salon). (Godfrey Goodwin)

TÜRK ÇİNİ VE KERAMİKLERİNİN İLK DÖNEMLERİ

Orta Asya'nın çeşitli bölgelerinde yapılan kazılarda elde edilen bulgulardan Hun, Kırgız, Karluk gibi Türk soylarının göçebe tarihleri boyunca elde veya çarkta ürettikleri sırsız pişmiş toprak eşyayı kullandıkları anlaşılmaktadır. İdikut ve Karahoça buluntuları Göktürklerin 7. ve 8. yüzyıllarda tapınaklarının zeminini mavi sırlı plaklarla kapladıklarını göstermiştir. Çini ve keramiğin bu çeşit kullanıma dönük üretimi Uygurlar, Gazneliler ve Karahanlılar döneminde de sürmüştür. Bu dönemde duvarların sırlı plaklarla veya sırlı tuğlalarla kaplandığı, renkli keramiklerin üretildiği ve bunların özgün bitkisel ve hayvansal motiflerle bezendiği görülmektedir.

Arkeolojik kazıların azlığının yanısıra keramiklerin yumuşak hamurdan yapıldıkları için dayanıksız olmaları, Türk çini ve keramik sanatının erken dönemi hakkında daha sağlam bilgilere sahip olmanın önüne çıkan engellerdir. Bu sanatın asıl gelişimi Selçukluların batıya göçerek İslamiyeti kabul etmesi ve İslam-Abbasi dünyasında koruyucu ve yönetici durumuna gelmeleriyle başlamıştır.

SELÇUKLU ÇİNİ VE KERAMİKLERİ

Türk boylarının ana yurdunun Orta Asya ve bu bölgenin kuzey doğu stepleri olduğu kabul edilir. Bu boylardan çoğunluğunu Oğuz Türkleri'nin oluşturduğu Selçuklular, 10. yüzyılın sonlarına doğru İslâmiyeti kabul ettikten sonra 11. yüzyılda Maverâünnehir'in (Transoxiana) batısındaki yurtlarını terkederek, egemenlik alanlarını batıya doğru genişletmeye başladılar. Devletin kurucusu Selçuk Bey'in torunu Tuğrul Bey'in 1055 yılında bir kurtarıcı olarak karşılandığı Bağdat'a girip başkent yapmasıyla Selçuklu tarihinde yeni bir dönem başlamış olur. Selçuklular kısa bir süre içinde Mezopotamya ve Suriye'yi topraklarına katacaklardır.

Selçuklular'ın Anadolu'nun tarih sahnesine çıkışı, Tuğrul Bey'in ölümüyle yerine geçen yeğeni Alparslan'ın Bizans'a karşı kazandığı Malazgirt (1071) zaferiyle başlamıştır. Bu zaferden sonra Selçuklular egemenliklerini hemen hemen yarımadanın tümüne kabul ettirip, Konya'yı başkent yaparak (1096) Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular.

Selçuklu döneminde İran ve Mezopotamya'da kesintisiz sü-

ren barış ve refah, başta Selçuklu sultanları olmak üzere, vezir ve soylu sınıfın sanata olan düşkünlüğüyle birleşince, bu ülkelerin sanatında çok parlak bir dönemin yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle çini ve keramik sanatında büyük gelişmeler olduğu; bilinen tekniklerin yanısıra yeni üslup ve bezeme tekniklerinin ortaya çıktığı Rey, Kâşan, Rakka, Konya gibi kentlerin önemli çini merkezleri olarak sivrildiği görülmektedir.

Anadolu'da da büyük gelişme gösteren çini sanatı, Abbasi, Karahan, Gazne, Fatimi ve İran'daki Selçuklu sanatının devamı olmuştur. İlk defa 13. yüzyılda cami, mescid, türbe, saray ve köşklerin süslenmesinde kullanılan çini, giderek vazgeçilmez bir süs unsuru olarak mimariyle bütünleşecektir. Selçuklu çini sanatının en ilginç örnekleri, sarayların duvarlarını kaplayan yıldız ve haç biçiminde figürlü çinilerdir.

Selçukluların İran'da yaratıp geliştirdiği bezeme tekniklerinin başında minai (farsça "mina" veya "mine" sözcüğünden kaynaklanarak) tekniği gelir. Çok emek isteyen bu teknikte, önceden astarlanmış çiniler, mavi, mor, yeşil ve firuzeyle boyanıp şeffaf renksiz sırla sırlandıktan sonra fırınlanır; daha sonra siyahla konturları belirtilen motifler kırmızı, sarı, kahverengi, beyaz, zaman zaman yaldızla dekorlanıp ikinci kez daha az ısıda fırınlanır. Bezeme renkleri, ikinci fırından sonra oluşmaktadır. Daha çok figürlü kompozisyonların tercih edildiği bu çinilerin araları geometrik motifler, rozet ve arabesklerle süslü haç, üçgen veya baklava dilimi şeklinde çinilerle doldurulmuştur. Bu tekniğin Anadolu'daki tek örneği Konya II. Kılıçarslan (1156-1192) Köşkü'ne ait çinilerdir. Gene Konya Beyşehir gölü kıyısındaki Kubadâbad Sarayı'nın duvarları da devrinin en güzel ve ilginç çinileriyle kaplanmıştı. Buradaki yıldız ve haç biçimindeki çinileri lacivert, mor, firuze ve mavi boyamalı çeşitli hayvan, kıvrımdal, nar ve haşhaş dallarıyla bezeyen ressam, ileri bir espri gücüne sahiptir. Çiniler arasında Selçuklular'ın şaman inançlarından gelme harpi, sefenks, grifon, çift ejder gibi efsane yaratıklarıyla kudret sembolü çift başlı kartal figürlerine de rastlanır. Süslemedeki zenginliğin, Türkler'in Orta Asya'dan beri benimsediği motiflerin, İran'da edindikleri İslam-Abbasi kültüründen gelme motiflerle birlikte kullanılmasından oluştuğu görülmektedir. Uygur döneminin Turfan duvar resimlerini hatırlatan insan tipleri. İslam sanatının benimsediği ideal güzellik anlayışıyla çizilmiştir. Geniş yuvarlak yüzü, badem gözlü, dolgun yanaklı ve uzun saçlı naturalist figürler çoğunlukla at üstünde veya bağdaş kurmuş otururken canlandırılmıştır. "Türk oturuşu" olarak adlandırılan bağdaş kurmanın, mutlu bir yaşamı sem-

bolize ettiği kabul edilir. Zaman zaman portre karakterinde tek ve üçlü gruplar, çoğunlukla ellerinde bereketi, uğuru ve sonsuzluğu simgeleyen nar, haşhaş dalı, kadeh tutarken gösterilmiştir. Sultan ve saray ileri gelenlerinin başları, soylu sınıftan olduklarını gösteren haleyle çevrilidir. Önde kavuşan, kollarında isim, rütbe ve iyi dilek duaları yazılı "tiraz" şeritli ve diz üzerine gelen yerleri birer rozetle süslü kaftan giyen figürler bazen başlarında üç dilimli, önu kabarık başlıklarla gösterilmiştir.

Selçuklu saray çinileri hakkında bilgi edinmemizi sağlayan diğer bir buluntu Kayseri'de Keykubâdiye Köşkü'dür. Buradaki firuze sıraltına figürsüz, geometrik geçmelerle kıvrımdallı bezeme dikkat çeker.

Mimari eserlere değişik tekniklerde uygulanan çiniler içinde firuze, mor ve kobalt mavi tek renk sırlı çini plaklarla yapılan çini mozaik, kemer, niş ve kubbelerin süslenmesinde bolca görülür. Anavatani Orta Asya'ya hatta Çin'e kadar uzanan çini mozaik tekniği, geniş keramik levhaların astarlanıp, tek renk sırla kaplanarak fırınlanmasını gerektirir. Her renk ayrı ayrı hazırlanıp fırınladığı için, çini levhalar parlak ve sırları çok kalitelidir. Daha sonra bu levhalardan istenilen şekillerde kesilen parçalar alçı yüzeye yapıştırılarak bezeme oluşturulur. Özellikle Anadolu'da çok sayıda mihrabın girift yüzey süslemesinde kullanılmıştır.

Selçuklu döneminde İran'da başarıyla uygulanan bezeme tekniklerinden bir diğeri lüster tekniğidir. Mat beyaz sırla kaplı çini ve kapların üzerindeki çeşitli motifler, gümüş, bakır tozları gibi metal oksitlerini içeren bir sırla boyanarak daha alçak ısıda fırınlanmasıyla eserlere metal görünümü kazandırılmıştır. Anadolu'da bugüne kadar yapılan kazılardan çıkarılmış lüster bezemeli eserlerin sayısı oldukça azdır.

Keramik üretiminde İran ve Anadolu'da çoğunlukla en yaygın bezeme kazıma (Sgraffito) tekniğidir. Desenlerin, bilinen en eski ve kolay bir süsleme yöntemiyle kazınarak veya geniş oyularak (champlevé) işlenip boyandığı kaplar daha sonra renksiz şeffaf veya renkli bir sırla sırlanmıştır. Süslemede birbirine benzer geometrik ve bitkisel motiflerin yanısıra çeşitli hayvan ve çoğunlukla kuş figürlerinin sevilerek kullanıldığı bu keramiklerin, genellikle aynı dönem madenî kap örneklerinden esinlendiği göze çarpar.

Anadolu Selçuklu çini sanatında yaşanan gelişmeye karşılık bu dönem keramiği önemli bir aşama gösterememiştir. Çoğunlukla madeni kapların kullanıldığı, ancak günlük ihtiyacı karşılayan keramik eserlerin yöresel zevke göre üretildiği anlaşılmaktadır.

Figürlü Çini Parçası

Anadolu
Selçuklu
12. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 15 cm
Genişlik 34 cm
Env. no 41/1448
ve 1489-1492

Birleştirilmiş beş parçadan oluşmuş figürlü bir çini parçasıdır. *Minai* tekniğinde bezemelidir. Yeşil ve mavi renklerin sıraltına uygulandığı, kiremit kırmızısı, siyah ve sarı renklerin sırüstüne boyandığı görülmektedir. Ayrıca sırüstüne altın yaldız da kullanılmıştır.

Süsleme sekizgenler ve dört kollu yıldızlar şeklinde düzenlenmiş olup, sekizgenlerden birinin içinde elinde doğan tutan atlı bir avcı görülmektedir. Giysisi kırmızı zemine kıvrımdal ve yaprak motiflidir. Kuşu tutan kolu "tiraz" şeridiyle süslüdür. Bindığı at ve koşum takımları ayrıntıyla çizilmiştir. Sağ taraftaki öteki sekizgenin içindeki figürden geriye sadece kolu kalmıştır. İki sekizgenin arasında kıvrımdallarla süslü bir dört kollu yıldız, bunun üstünde de içi kahverengi-mor zemin üzerine mavi rumi-palmet bezemeli bir sekizgen vardır.

Konya II. Kılıç Arslan (1156-92) Köşkü'nün duvarlarını süsleyen çinilere ait kazı buluntusudur.

Yıldız Çini

Anadolu

Selçuklu

13. yüzyılın ilk

yarısı

Yükseklik 19 cm

Genişlik 22.3 cm

Kalınlık 2.3 cm

Env. no 41/1524

Sarımsı bej kumlu hamurdan yapılmış sekiz köşeli bir duvar çinisidir. Sıraltına çalışılmıştır. Yeşilimsi krem renkli zemin üzerine, kobalt mavinin tonları ve kahverengiyle uygulanan bezeme, renksiz şeffaf sırlıdır.

Ortasında bir ayağını yukarı doğru kaldırmış, başı arkaya dönük bir av köpeği görülmektedir. Çevresini zemin rengine, kalın bir kontür sarar. Zemin benekler, kıvrımdallar ve yapraklarla süslüdür.

I. Alaeddin Keykubâd'ın (1220-37) Beyşehir Gölü kıyısında yaptırdığı Kubadabad Sarayı'nın (1236) duvarlarını süsleyen çinilerden biridir.

Haç Çini

Anadolu

Selçuklu

13. yüzyılın ilk
yarısı

Yükseklik 23 cm

Genişlik 21.2 cm

Kalınlık 2.1 cm

Env. no 41/1521

Sarımsı bej renkli kumlu hamurdan yapılmış, haç şeklinde bir duvar çinisidir. Fırzuze sıraltına siyah bezemelidir.

Ortasında stilize çiçek süslemeli, çapraz yerleştirilmiş bir haç, kollarında stilize rumi ve çiçeklerden oluşan bitkisel bezeme vardır.

I. Alaeddin Keykubad'ın Beyşehir Gölü kıyısında yaptırdığı Kubadabad Sarayı'nın (1236) duvarlarını süsleyen sekiz köşeli yıldız çinilerin arasında dolgu olarak kullanılmıştır.

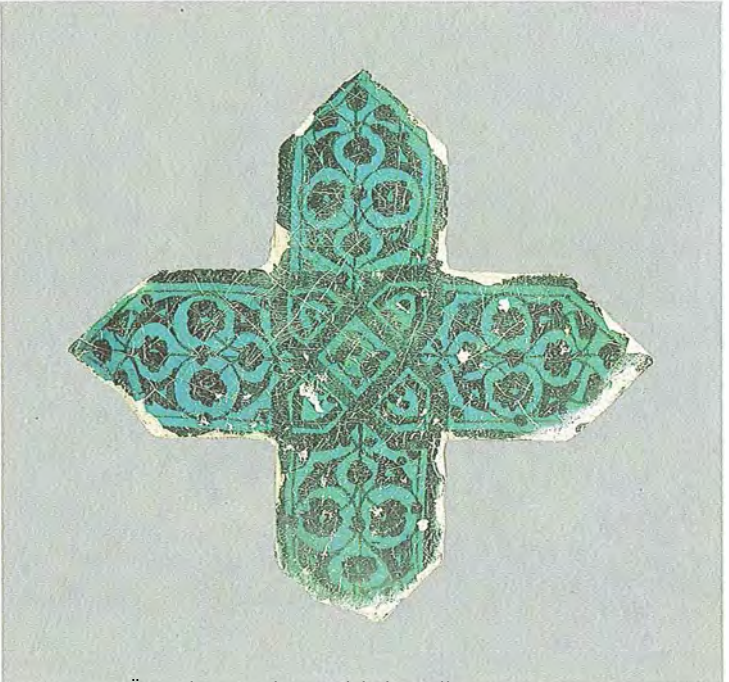
Yıldız Çini

Anadolu

Selçuklu

13. yüzyılın ilk
yarısı

Sarımsı bej renkli kumlu hamurdan yapılmıştır. Sekiz köşeli yıldız şeklinde bir duvar çinisidir. Şeffaf sıraltına çok renk be-

*Yükseklik 23 cm
Genişlik 20 cm
Kalınlık 2.3 cm
Env. no 41/1530*

zemelidir. Ortasında krem renk zeminde yüzleri birbirine dönük, kobalt mavi, kahverengi, patlıcan moru ve firuzeyle renklendirilmiş iki kuş görülmektedir. Etrafı stilize dal, yaprak ve narların oluşturduğu bir dolguyla sarılıdır.

Çini Mihrap

*Anadolu
Selçuklu
13. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 24 cm
Genişlik 29 cm
Env. no 41/1474*

Gri beyaz hamurdan yapılmış lacivert, mor, firuze ve siyah tek renk sırlı çini plaklardan yıldız, üçgen, yuvarlak ve bitkisel motiflerin kesilerek, alçı zemine kakılmasıyla oluşturulan bezeme, mozaik tekniğinde uygulanmıştır. Bir mihraba ait mukarnas parçalarının oluşturduğu sivri kemerlerin çevresi, firuze sırlı çinilerle bordürlüdür. Aralarda alçı zemin görülmektedir. Çinilerdeki renkli sıran kalitesi çok iyi ve parlaktır. Anadolu Selçuklu sanatının getirdiği bir yenilik olarak, mihrapların **mozaik çinilerle** süslenmesine 13. ve 15. yüzyıllarda da devam edildiği görülmektedir.

Sekizgen Çini

Ilhanlı Dönemi
13. yüzyılın ikinci
yarısı

Sert bej renkli hamurdan yapılmış sekiz köşeli bir duvar çinisidir. Bezemesi, mat beyaz renk sır üzerine lüster tekniğinde uygulanmıştır.

*Yükseklik 15.5 cm
Genişlik 10.5 cm
Kalınlık 1.5 cm
Env. no 41/1664*

Ortada hafif kabartma olarak bitkisel bir dolgu içinde gösterilmiş iri bir tavşan yer alır. İnce kenar bandı kobalt mavi surla konutludur.

Yıldız Çini

*İlhanlı Dönemi
13. yüzyılın ikinci yarısı
Yükseklik 20.4 cm
Genişlik 20.4 cm
Kalınlık 1.6 cm
Env. no 41/1451*

Sert bej renkli hamurdan yapılmıştır. Sekiz köşeli yıldız şeklinde bir duvar çinisidir. Bezeme mat beyaz renk sır üstüne lüster tekniğinde uygulanmıştır.

Üzerinde sekiz köşeli bir yıldızın içinde, kabartmalı gösterilmiş etrafı bitkisel dolgu lu biri dalda, diğeri kanatlarını açmış iki kuş vardır. Çevresini kobalt mavi zemine beyaz renk dini yazıtlı (okunamayan) bir bordür çevirir.

Kâşan'da (İran) üretilmiştir.

Tabak

Anadolu
Selçuklu
Aksaray-Niğde
13. yüzyıl
Yükseklik 14.5 cm
Ağız çapı 44.5 cm
Env. no 82.1

Kırmızı gevşek hamurdan yapılmış, halka dipli, dışa taşkın geniş kenarlı, derin bir tabaktır.

İçine ve dışına filizi yeşil zemine kazıma "sgraffito" ve geniş oyma (champlévé) tekniğinde işlenen bezeme, kahverengiyle boyandıktan sonra, şeffaf renksiz sıra batırılıp

fırınlanmıştır.

Ortasında karşılıklı iki büyük kuşun kanatları arasında üç küçük kuş görülmektedir. Ara zemin stilize rumî, yaprak, kıvrımdal bezemelidir. Geniş ağız kenarını stilize yapraklı bir örgü bandı sarar. Dış kısmı, araları bitkisel dolgulu zikzak dizilmiş stilize yapraklarla süslüdür. Dış ağız etrafını yazı taklidi ince bir su çevirir.

İyi bir işçilik gösteren eser, bir saray için sipariş edilmiş olabilir.

Tabak

Anadolu
Selçuklu
13. yüzyıl
Yükseklik 10.5 cm
Ağız çapı 33 cm
Env. no 82.3

Devetüyü renk hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, dışa taşkın ağız kenarı çentikli yayvan bir tabaktır, şeffaf renksiz sıratu bezemelidir.

İçinde yer alan ve açık yeşil zemine kazıma ve geniş oyma tekniğinde işlendikten sonra, kahverengiyle boyamalı harpillerden sadece biri görülmektedir. Ara zemin rumiler ve bitkisel motifli madalyonlarla doldurulmuştur. Ağız kenarı yazı taklidi bir bordürle sarılıdır. Yer yer sarı ve yeşil akıtmalı sırla süslü tabağın ortasında üstü kopuk bir çıkıntı-üstünü belki bir figürün süslediği görülmektedir. Dış yüzü yeşil sırlı ve bezemesizdir.

Kâse

Anadolu
Selçuklu
13. yüzyıl
Yükseklik 7 cm
Ağız çapı 13 cm
Env. no 41/40

Kiremit renkli hamurdan yapılmıştır. Kısa halka dipli kenarsız bir kasedir. Desen koyu yeşil sıraltına geniş oyma tekniğinde işlenmiştir.

İçinde başı taçlı, kuyruğunu açmış bir tavus kuşu önündeki stilize bitkilerle gösterilmiştir. Dışı aynı renk sırlı ve bezemesizdir.

Yıldız Çini

*İlhanlı Dönemi
13. yüzyılın sonu -
14. yüzyılın
başları
Yükseklik 20.2 cm
Genişlik 20.2 cm
Kalınlık 1.8 cm
Env. no 41/1449*

Sert bej renkli hamurdan yapılmış sekiz köşeli bir duvar çinisidir. Mat beyaz sır üzerine lüster tekniğinde bezemelidir.

Ortasında sekiz köşeli bir yıldızın içinde güreşen iki kişi görülmektedir. Yaşlı olanın başı soylu olduğunu gösteren bir hale ile çevrilidir. Figürlerin bastığı zemin ve kısıbetleri ufak benek ve stilize bitki bezemelidir. Çininin etrafı kobalt mavi renk surlı üç benekli toplar ve geometrik motifli kalın bir bordürle sarılmıştır.

İZNİK ÇİNİ VE KERAMİKLERİ

İznik’de yapılan kazılarda ortaya çıkarılan Bizans dönemine ait pişmiş toprak kap parçaları, kentin bu dönemde de bir keramik üretim geleneğine sahip olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte İznik Osmanlı egemenliğine geçtikten (1331) bir süre sonra çini ve keramik üretiminde görülen gelişmenin Bizans keramikleriyle ilgisinin olmadığı, Osmanlıların buraya Türk çini ve keramik sanatının Büyük Selçuklu ve daha sonra Anadolu Selçuklu döneminde kazandığı bilgi ve deneyimi getirdikleri kabul edilmiştir. Ancak İznik’in bir Türk çini ve keramik merkezi olarak sivrilmesi Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’u almasından sonra olmuştur. Yeni başkentte yaptırılan saraylar, cami ve medreseler ve zenginlik, o zamana kadar görülmemiş bir çini ve keramik eşya ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

İznik’te üretilen ve 14. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen ilk keramik örnekler kırmızı hamurdan yapılmış, slip bezemeli ve tek renk sırlı Selçuklu etkisi taşıyan kaplardır. Burada bezemenin sıraltına astarla kabarık olarak uygulandığı görülmektedir; fırınlamadan sonra tek renk sırlı kabarık desen üzerinde açık parlak bir renk alırken, çukur zeminde toplanan sırlı daha koyu olarak gösterildiği hareketli bir süslemenin varlığı göze çarpmaktadır.

Daha çok mozaik ve renkli sır tekniğinde bezemeli ilk Osmanlı çinilerinde zemin kobalt mavi veya lacivettir. Sarı, yeşil, firuze ve beyazın egemen olduğu rûmi-palmet ve bitkisel motiflerin ağırlıkta olduğu kompozisyonlarda figür görülmez. Dönemin bir yeniliği de mavi-beyaz altıgen çinilerin ortaya çıkmasıdır. Zaman zaman sırüstüne altın yıldızla süslenen bu örneklerde beyaz hamur kullanılmıştır.

Milet işi

İznik atelyelerinde 14. yüzyılın sonlarından 16. yüzyılın başlarına kadar üretilen bir keramik çeşididir. Uzunca bir süre yanlışlıkla Milet'te yapıldıkları öne sürülmüşse de 1963-64 yıllarında başlayan kazılarda ele geçen çeşitli buluntu, bu keramiklerin geniş ölçüde İznik'te üretildiğini ortaya çıkarmıştır. İri taneli kilden çömlekçi işi kırmızı hamurun kullanıldığı kapların içinin tamamen, dışının yarıya kadar kirli beyaz astarla kaplandığı görülmektedir. Renksiz, şeffaf kurşun sıraltına uygulanan bezeme, lacivert, kobalt mavi, firuze, nadiren yeşil ve mangan moruyla boyanmıştır. Desenler, çizilip boyanmış kalın konturla ya da ince bir uçla kazınıp (sgraffito) konturlandıktan sonra boyanarak veya kontursuz olarak serbest fırçayla boyanarak üç şekilde uygulanmıştır. Serbest bir düzenleme anlayışıyla çizilmiş çeşitli bitkisel motifler, rozet, yıldız ve hayvan figürleriyle yaratılan özgün bezemenin yanında, birçok kapta rastlanan orta motifin etrafını çeviren radyal dilimler, madenden yapılmış hamam taslarını süsleyen yivlerin tekrarıdır. Firûze sıraltına siyah dekorlu olanlar, Selçuklu etkisinin devam ettiğini göstermektedir. Genellikle kase ve tabakların oluşturduğu bu kapların, gündelik ihtiyacı sağlamak için kolayca üretildiği, başta Kütahya olmak üzere, Anadolu'nu çeşitli yöresinde karşımıza çıkmasının nedeni olmalıdır.

İstanbul'da Saraçhane kazılarıyla ele geçen örneklerin incelenmesi sonucu, İznik kırmızı hamurlu keramik sanatının ikinci devrini oluşturan bu kapların 15. yüzyıl sonuna kadar ve daha sonra da (1520'lere kadar) gündelik ihtiyacı karşılamak üzere üretildiğini ortaya çıkarmıştır.

Milet İşi Kâse

İznik

14. yüzyılın sonu -

15. yüzyılın

başları

Yükseklik 10 cm

Ağız çapı 22 cm

Env. no 41/1552

İri taneli kaba kırmızı hamurdan yapılmış halka dipli ağız kenarı dışa taşkın bir kâsedir. Beyaz astar zemin üzerine şeffaf kurşunlu sıraltına lacivert bezemelidir. İçi tamamen, dışı yarıya kadar astarlanmıştır.

Tabağın içini merkezde beyaz zeminli, etrafı dalga motifleriyle çevrili döner bir rozet (çarkıfelek) süsler. Verve kenarlar dönüşümlü sıralanmış radyal dilimler ve geçmeli dolgu motifleriyle bezemelidir. Ağız kenarında yatık "S" motifli ince bir bordür dolanır. Dışı krem renk zemine yeşil kafes bezemelidir.

Milet İşi Tabak

Iznik

15. yüzyılın ikinci yarısı

Yükseklik 6.9 cm

Ağız çapı 32.5 cm

Env. no 41/460

Kırmızı hamurdan yapılmış alçak halka dipli, ağız kenarı dışa taşkın çukur bir tabaktır. Zemin beyaz astarla kaplandıktan sonra kobalt mavi ve firuzeyle renklendirilen bezeme şeffaf sıraltına uygulanmıştır.

Ortasında beyaz zemine içleri koyu mavi spirallerle süslü karşılıklı iki palmetten çıkan stilize çiçekli dallar arasında iki iri şakayık yer alır. Ağız kenarı, araları spirallerle dolgulu kıvrımdal bordürlüdür. Motifler koyu kobalt maviyle konturlanmıştır. Firuzeyle birlikte naturalist çiçek motifinin kullanıldığı ilk ve ender örneklerdendir.

Mavi beyaz çini ve keramikler

15. yüzyılın sonuyla 16. yüzyılın başlarında İznik atölyelerinde yepyeni bir dönemin başladığı kabul edilmektedir. O zamana kadar keramik yapımında kullanılan iri taneli kaba kırmızı hamurun yerini, önceleri sadece çinide kullanılan ince kilden temiz ve sert beyaz hamurun aldığı görülür. Önceki döneme göre daha duru bir astar, kobaltı zengin mavinin çeşitli tonları ve fırınlamada kabın yüzeyine yapışan renksiz parlak ve şeffaf sırın kullanıldığı, günümüze kalan örneklerde görülmektedir.

Özellikle süslemede değişen üslup, İznik'in bu dönemde Çin'den getirtilen Ming porselenlerinden etkilendiğinin açık ifadesidir. Daha önce "Milet İşi" keramiklerde çok benimsenen madden sanatından gelme motiflerle birlikte, saray atölyelerinde üslûplaştırılmış rûmî-hatayı kompozisyonları ve çin bulutu çeşitleri, kaya-dalga bordürleri, kaplan postu ve üç benekten oluşan çintemani motifleriyle bezenmiş eşsiz örnekler ortaya çıkarılmıştır. Kapların formları da çin prototiplerinden alınmıştır. Derin kaselerin bu dönemde de çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak, kenarı dilimli geniş tabaklar ve ayaklı büyük kapların yanında kavanoz, sürahi gibi kapalı formların da denendiği anlaşılmaktadır. Üretilen bu eşsiz örnekler arasında 14. ve 15. yüzyılda Suriye ve Mısır'da yapılan Memluk cam kandillerinden esinlenen nesih ve kûfi yazılı cami kandilleri önemli yer tutmaktadır.

Ayrıca II. Murad zamanında (1421-1451) büyük gelişme gösteren sert beyaz hamurlu mavi-beyaz çiniler Bursa ve Edirne'deki cami ve türbeleri süsleyen en parlak örneklerdir.

İznik atölyelerinde mavi-beyaz keramiklerin üretimi, 17. yüzyılın ortalarına kadar sürmekle birlikte, önemli form ve üslûp değişikliklerinin Fatih Sultan Mehmed (1451-1481), II. Beyazid (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminin ilk on yılı içinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Mavi Beyaz Tabak

Iznik

Yaklaşık

1490-1500

Yükseklik 8 cm

Ağız çapı 43 cm

Env. no 4118

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, ağız kenarı dışa dönük ve dilimli hafif çukur bir tabaktır. Ortasındaki kobalt mavi zeminli dairenin içi, açık maviyle gölgelendirilmiş iri beyaz rumiler, kıvrımdal ve hatayilerle bezenmiştir. Dairenin etrafını ufak hatayili ve tomurcuklu kıvrımdal su halinde sarar. Yan kenarları metal işçiliğindeki yivleri anımsatan kalın radyal dilimlerle çevrilidir. Dışa dönük ağız kenarı kobalt mavi zemine geçmeli kıvrımdallar, rumiler ve hatayilerle süslüdür. Dışında beyaz zemine kıvrımdallar arasında stilize çiçekli bir bezeme vardır.

Tabak form olarak 15. yüzyıl çin porcelenleriyle çok benzerdir. Aynı motifler 15. yüzyılın ikinci yarısı Osmanlı çini, tezhip ve metal eserlerinde kullanılmıştır.

Mavi Beyaz Bordür Çinisi

Gri beyaz hamurdan yapılmış dikdört-
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Iznik
15. yüzyılın ikinci
yarısı
Uzunluk 38.5 cm
Genişlik 11.5 cm
Env. no 41/476

gen bir bordür çinisi. Şeffaf sıraltına koyu kobalt maviyle çizilen desenlerin içi mavinin tonlarıyla boyanmıştır.

Tüm yüzey, beyaz zemine, araları kalp biçiminde düğümlerle süslü şeritlerden oluşan şemselerle kaplıdır. Ara zemin geçmeli dallar, rumî ve hatayî motifleriyle bezenmiştir.

Osmanlı sanatında bu tip düğümlü süslemeye 15. yüzyılın ikinci yarısında ve 16. yüzyılın başlarında, özellikle kitap kaplarındaki şemselerde rastlanır. Benzer çiniler Bursa'da Şehzâde Ahmed Türbesi'nde (Mustafa-i Atik Türbesi) kullanılmıştır.

Mavi Beyaz Cami Kandili

Iznik
Yaklaşık
1485-1505
Yükseklik 27.2 cm
Ağız çapı 19.4 cm
Env. no 41/1431

Sert beyaz hamurdan yapılmış halka dipli, şişkin gövdeli, ağza doğru genişleyen uzunca boyunludur. Gövde üzerinde üç küçük kulbu vardır. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Gövdesinde gölgeli koyu kobalt mavi zemine içleri mavi noktalı iri beyaz rumilerden oluşan girift bir kompozisyon uygulanmıştır. Ara zemin stilize hatayi, üç top ve yapraklarla bezelidir. Boyunla gövdenin alt kısmı gölgeli mavi zemine, araları rozet ve hatayî tomurcuklarıyla süslü beyaz sülüs yazıyla dekorludur. Ağız kenarında da mavi zemine beyaz bir yazı frizi dolanır. Bütün bu dekorlar birbirinden, içleri stilize çiçek süslemeli örmeli zincir bordürüyle ayrılmıştır. Dış ağız kenarında Hazreti Ali ve atı Zülfikar'ı metheden bir beyit, boğaz ve gövde altında daha kalın hatla temenni ve niyazı belirten yazı frizleri, kandilin önemli bir cami veya türbe için yapıldığını gösterir. Dip kısmı mavi zemine beyaz rumi bezemelidir.

Mavi Beyaz Tabak

İznik

Yaklaşık

1500-10

Yükseklik 7 cm

Ağız çapı 45.5 cm

Env. no 41/9

Sert beyaz hamurdan yapılmış, halka dipli geniş ağız kenarı dışa dönük çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

İç kısmının ortasındaki gölgeli kobalt mavi zemin, beyaz iri rumîler ve çin bulutlarıyla bezemelidir. Ara zemin ince dal, rozet ve hatayîlerle doldurulmuştur. Bu kompozisyonun etrafını yan kenarlarda beyaz bezemesiz bir bant çevirir. Geniş ağız kenarı çin bulutlarından oluşan beyaz kordela bordürüyle sarılıdır. Dış lacivert zemine beyaz hatayîler ve dallarla süslenmiştir.

Keramik cami kandilleri

Keramik kandiller cami ve türbelerde kullanılmıştır. Bu binaların, ahşap benzerlerine göre yangına karşı daha dayanıklı olmaları nedeniyle, kandillerin çoğu zamanımıza kadar gelebilmiştir.

Günümüze kalan mavi-beyaz kandillerden bir grup, I. Selim'in, (1512-1520) babası II. Bayezid için yaptırdığı türbede kullanılmıştır. Bunlardan Çinili Köşk'te sergilenen dört tanesinin (Env. No. 41/3, 41/4, 41/5, 41/6) form ve bezemelerinin hemen hemen birbirinin aynı olduğu görülmektedir. Kandillerin hepsinde tüm yüzey yatay ve çoğu zaman geometrik zincir bantlarıyla geniş frizlere ayrılmıştır; süslemede hemen göze çarpan iri lotus ve hatayîli kıvrımdallar vazgeçilmez motiflerdir. Gövde ile boynun arası daha çok madenî kaplarda görülen yivleri anımsatan radyal dilimlerle doldurulmuştur; yazılar kûfîdir. Bütün bu ortak özellikler, kandillerin aynı ustanın veya ortak zevki paylaşan ustaların elinden çıkmış olabileceğini göstermektedir.

Mavi Beyaz Cami Kandili

Iznik

Yaklaşık

1510-15

Yükseklik 21.5 cm

Ağız çapı 17.5 cm

Env. no 4114

Sert beyaz hamurdan yapılmış, halka dipli, basık yuvarlak gövdeli, ağza doğru genişleyen kalın boyunlu ve geniş ağızlıdır. Gövde üzerinde üç küçük asma kulbu vardır. Şeffaf sıraltına koyu kobalt maviyle konturlanan motifler mavinin tonlarıyla boyanmıştır.

Gövde ortası beyaz zemine birbirine kıvrımdallarla bağlı yapraklar, hatayî to-murcukları ve iri kompozit rozetlerle bezeli kalın bir kuşakla sarılıdır. Gövdenin üst kısmını radyal dilimli bir bordür çevirir. Gövde ve boynun alt kısmı gölgeli kobalt mavi zemine beyaz kûfî yazı, yaprak, rozet ve rumîlerle bezelidir. Ağız etrafı, içleri stilize çiçek ve yaprak dolgulu beyaz ve mavi ters palmet sırasıyla süslüdür. Dekorları birbirinden yuvarlak örgü ve zincir motifle-rinden oluşan bordürler ayırır. Dibinin altı stilize rozet motiflidir.

Mavi Beyaz Cami Kandili

Iznik

Yaklaşık

1510-15

Yükseklik 23 cm

Ağız çapı 17.5 cm

Env. no 4115

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, yuvarlak şişkin gövdeli, ağza doğru genişleyen kalın boyunludur, gövde üzerinde üç asma kulbu vardır. Şeffaf sıraltına kobalt mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Gövdesi, beyaz zemine lacivert konturlu kobalt mavi iri hatayîler, şakayık ve yapraklı dallarla bezenmiştir. Gövdenin alt ve üst kısmı radyal dilimli ve yuvarlak örgü motifli iki bordür sırasıyla çevrilidir. Boyun beyaz konturlu yuvarlak kemerlerle bölümlere ayrılmış ve içleri mavi zemine yapraklı hatayî dallarıyla süslenmiştir. Ağız etrafını örmeli zincir motifi ince su halinde çevirir. Dibinin alt kısmı mavi kompozit bir rozetle süslüdür. Kandilin yakın benzeri Londra British Museum'dadır.

Mavi Beyaz Cami Kandili

İznik

Yaklaşık

1510-15

Yükseklik 21.5 cm

Ağız çapı 17 cm

Env. no 41/6

Sert beyaz hamurdan yapılmış, halka dipli, basık şişkin gövdeli, ağza doğru genişleyen kalınca boyunludur. Gövde üzerinde üç küçük asma kulbu vardır. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Gövdesi beyaz zemine, lacivert konturlu ve kobalt mavinin tonlarıyla boyamalı iri hatayîler, tomurcukları ve yapraklı sarmaşık dallarıyla bezelidir. Gövdeden boyuna geçiş radyal bordürlüdür. Gövdenin alt kısmı kobalt mavi zemine beyaz kûfî yazı, rozet, üç top ve yaprak dekorludur. Boynunda, içleri yapraklı hatayî dalları ve karşılıklı rumîlerden oluşan ufak madolyonlarla süslü beyaz ve mavi ters tepelik motifleri dönuşümlü sıralanır. Bütün dekorlar birbirinden yuvarlak örgü motifli bordürlerle ayrılmıştır. Dip altı kompozit rozet süslemelidir.

Mavi Beyaz Cami Kandili

İznik

Yaklaşık

1510-1515

Yükseklik 21 cm

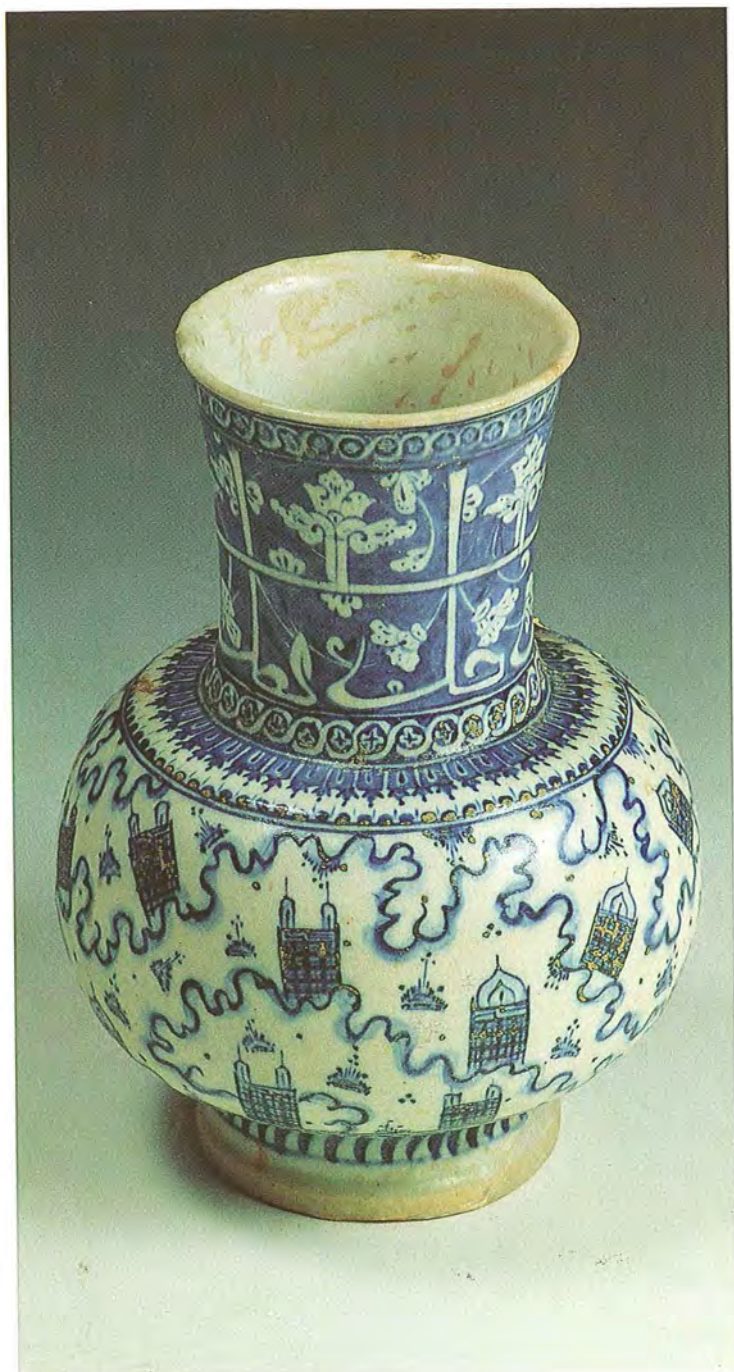
Ağız çapı 17,5 cm

Env. no 41/3

Sert beyaz hamurdan yapılmış, halka dipli, basık şişkin gövdeli ve ağza doğru genişleyen kısa boyunludur. Gövde üzerinde üç küçük kulbu vardır. Gövdesinde beyaz zemine kobalt mavi ve lacivert konturlu iri rozetler, hatayî tomurcukları ve sarmaşık dallarından oluşan bir bezeme görünür. Boyunda ve gövdenin alt kısmında gölgesi mavi zemine beyaz kûfî yazı ve aralarında stilize yaprak, çin bulutu ve rozet süslemelidir. Gövdeden boyuna geçiş radyal dilimlerle bezemelidir. Boynun başlangıcı ve ağız kenarı, ortaları stilize çiçekli örmeli zincir motifleriyle çevrilidir. Dip altında on üç dilimli bir rozet yer alır.

Mavi Beyaz Maşrapa

*Iznik
16. yüzyılın ilk
çeyreği
Yükseklik 20 cm
Gövde çapı 15 cm
Env. no 7591*

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, yuvarlak gövdeli ve düz boyunludur. Kulbu kırıktır. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Gövdesinde beyaz zemin üzerine koyu kobalt mavi kıvrımlı hatlar olup aralara bitki kümeleri serpiştirilmiştir. Tepeleri, yolları (ırmakları (?)) simgeleyen bu kıvrımların üzerinde yer yer kubbeli ve mazgallı binalar görülür. Maşrapanın boynu gölgeli kobalt mavi zemine beyaz sülüs yazıyla süslüdür. Boynun ortasında harfleri kesen beyaz bir hat dolaşır. Ara zemin hatayî tomurcuğu ve palmete benzer çiçeklerle doldurulmuştur. Maşrapanın yapım sırasında altın yaldızla süslendiği anlaşılmaktadır.

1955 yılında İstanbul'da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi yakınlarındaki bir kazıda bulunmuştur.

Mavi Beyaz Tabak

Iznik

16. yüzyılın ilk

çeyreği

Yükseklik 9.4 cm

Ağız çapı 16.6 cm

Env. no 41/155

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli dışa dönük ağız kenarı dilimli, çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Ortadaki beyaz zemine etrafı dilimli dairenin içini, uçları koyu kobalt mavi konturlu gri mavi stilize çiçek, şakâyk ve yapraklı dallar iri kıvrımlar çizerek doldurur. Yivlerle on üç bölüme ayrılmış yan kenarlardaki bölümlerin içi birer çiçek buketiyle süslüdür. Geniş ağız kenarını stilize çiçek, tomurcuk ve yapraklı kıvrımdal bir su halinde çevirir. Tabağın dışı aynı bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Form ve bezeme motifleri erken Ming Hsuan-te (1426-35) dönemi çin porselenlerinden alınmıştır.

Mavi Beyaz Tabak

Iznik

16. yüzyılın

ikinci çeyreği

Yükseklik 13.7 cm

Ağız çapı 37.5 cm

Env. no 41/331

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Yüksek ayaklı, ağız kenarı dışa dönük ve dilimli çukur bir tabaktır. Sırtına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

İç kısmında ortadaki dilimli madalyonun içini beyaz zemine kobalt mavi kontürlü gri mavi stilize çiçek, şakâyık ve tomurcuklu dallar süsler. Aynı motifler tabağın yan kenarında serpmeye buketler, ağız kenarında su halinde tekrarlanmıştır. Dış kısmında içteki

serpme desen ayağında yaprak ve çiçekli ince bir bordür vardır.

Form ve bezeme Çin (Erken Ming) dönemi porselenlerinin etkisindedir.

II. Bayezid Türbesi'nden gelen ve ikisi (Env. no 41/1 ve 41/2) Çinili Köşk Müzesi'nde sergilenen bir başka grup cami kandilinin de aynı atölyede yapıldıkları izlenimini veren form ve üslup özelliklerine sahip oldukları görülmektedir.

Mavi Beyaz Cami Kandili

*İznik
Yaklaşık
1510-15
Yükseklik 28 cm
Ağız çapı 17.5 cm
Env. no 4111*

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Yüksek halka dipli, yuvarlak şişkin gövdeli, ağza doğru genişleyen uzun boyunlu ve geniş ağızlıdır. Gövdesinde üç asma kulbu vardır. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemlidir.

Gövdesinde beyaz zemine, içleri lacivert noktalarla süslü, mavi zeminli üç pafta yer alır. Paftaların içinde beyaz sülüsle "Allah, Muhammed, Ali" adları yazılıdır. Ara zemin kobalt mavi rumîlerle doldurulmuştur. Gövdenin üst kısmı, kobalt mavi zemine beyaz; altı, beyaz zemine kobalt mavi kıvrımdal ve hatayîlerle süslüdür. Boynunda, ortası düğümlü çin bulutu kıvrımlarıyla, lacivert zeminli örgülü ve kûfî hatlı madalyonlar dönüşümlü sıralanır. Ağız etrafı mavi zemine lacivert noktali, içleri beyaz sülüs yazılı üç paftayla çevrilidir. Koyu kobalt mavi kontürlü motifler mavinin tonlarıyla boyanmıştır. Dip kısmı stilize meandr ve yuvarlak örgülü iki bordür sırasıyla süslüdür.

Mavi Beyaz Cami Kandili

Iznik

Yaklaşık

1510-1515

Yükseklik 27.6 cm

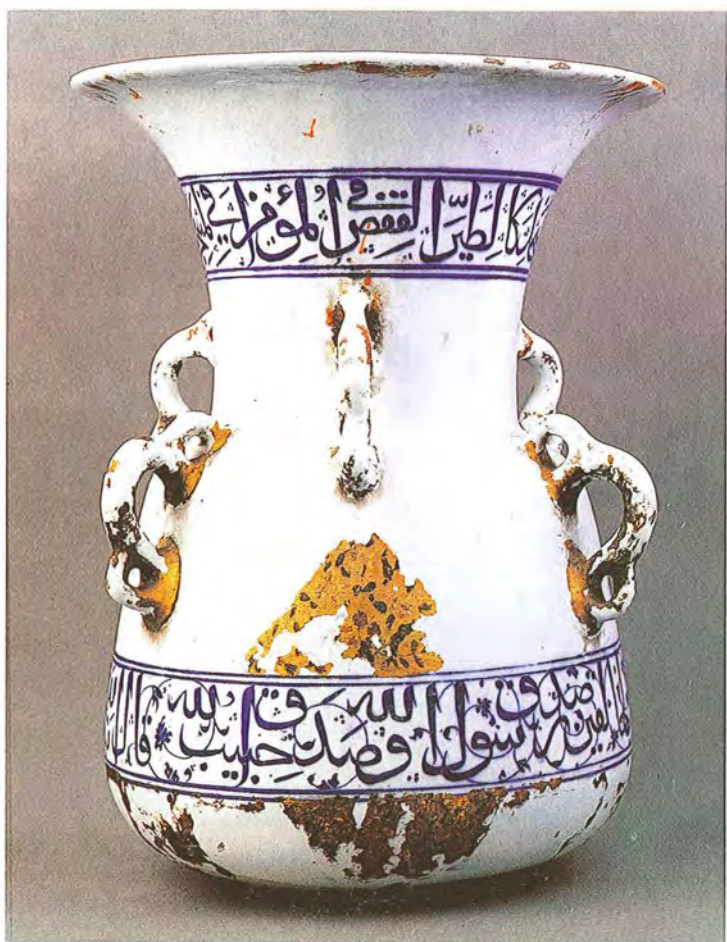
Ağız çapı 18.2 cm

Env. no 41/2

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, şişkin gövdeli, ağza doğru genişleyen uzunca boyunludur. Gövdesinde üç küçük asına kulbu vardır.

Gövdesi beyaz zemine kobalt mavi rumîler, geçmeli madalyonlar ve içleri noktalı soluk mavi zemine beyaz sülüsle “Allah, Muhammed, Ali” adları yazılı üç paf-tayla bezenmiştir. Gövdenin alt kısmı, araları hatayîlerle süslü sarmaşık dallarıyla dolguludur. Boyun kısmında, etrafı çin bulutu kıvrımlarıyla süslü, içleri kûfî sülüs karışımı yazıtlı üç madalyon yer alır. Boy-nun başlangıcı ve dip kısmı yuvarlak örgü bandıyla çevrilidir.

Mavi Beyaz Cami Kandili

Iznik

16. yüzyılın ilk

çeyreği

Yükseklik 36.5 cm

Ağız çapı 27 cm

Env. no 4117

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Basık düz karınlı, dışa doğru açılan geniş ağızlı ve uzunca boyunludur. Üçü boğazında, üçü karında olmak üzere altı kulpludur. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Boyun ve gövdede beyaz zemine koyu kobalt mavi renk, iki ayrı hadisten alınmış sülüs bir yazı frizi dolanır. Sonradan yapılmış olan altın yaldız süsleme gövdede yer yer kalmıştır.

Yavuz Sultan Selim (1512-20) Camii'nde kullanılmıştır.

Mavi Beyaz Kâse

Iznik

16. yüzyılın son

çeyreği

Yükseklik 15.6 cm

Ağız çapı 36 cm

Env. no 41156

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, şişkince karınlı, ağız kenarı hafifçe dışa taşkın derin bir kâsedir. Şeffaf sırlıdır. Beyaz zemin üzerine kobalt mavinin tonlarıyla süslendikten sonra sırlanmıştır.

Ortasında tek kökten çıkan içleri benek süslemeli lotüs dalı yer alır. Çevresinde irili ufaklı lotus dallarının dönüşümlü olarak sıralandığı görülmektedir. Ağız kenarı kobalt mavi zemine içleri yarım beyaz çiçekli zikzak motifiyle süslüdür. Dışında ince bir dalga şeridinin altındaki yüzey stilize çiçekler ve bulutlarla doldurulmuştur. Beze-me çin porselenleri arasında "lotus buketi" olarak adlandırılan motiflerin tekrarıdır.

Haliç işi

Mavi beyaz İznik keramiklerinin ana tiplerinden biridir. İlk defa 1520'li yıllarda keramiklerle ortaya çıkan bu süsleme şekli 1530'lu yıllarda yaygınlaşarak etkinliğini 1550'lere kadar sürdürmüştür.

Üzerine çok küçük çengel yapraklar ve çiçekler serpiştirilmiş helezoni ince dallarla desenli bu kaplar, 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da Büyük Postane kazısında ele geçen çok miktarda benzer örnekten ve Evliya Çelebi'nin (1611?-1682) "Seyahatname"sinde sözünü ettiği Haliç'teki çömlek atölyeleriyle bağlantı kurularak "Haliç işi" olarak adlandırılmıştır. Genellikle 16. yüzyıla tarihlendirilen bu keramiklerin son yıllarda yapılan kazılarda ele geçen pek çok buluntuyla İznik'te üretildikleri doğrulanmıştır.

Mavi Beyaz Kavanoz

Iznik

1530 civarı

Yükseklik 27.3 cm

Ağız çapı 14.5 cm

Env. no 41/322

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. İnce halka dipli, yukarıya doğru genişleyen şişkin gövdeli, kısa kalın boyunludur. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Gövdesinde beyaz zemine koyu kobalt mavi küçük çiçek ve yapraklı sarmal dalların oluşturduğu iri yuvarlak madalyonlar yer alır. Madalyonların birleşme yerleri, içleri rumîli paftalarla süslüdür. Boyuna geçişte, araları noktalı stilize söğüt yapraklı bir bordür görülür. İki sıra şeritle ayrılmış gövdenin alt kısmıyla boyunda aynı bezeme tekrar edilmiştir.

Firuzeli mavi beyaz

16. yüzyılın ikinci çeyreğinde İznik keramik ustalarının desenlerine kobalt mavinin yanısıra firûze rengin -başlarda soluk, giderek canlanan tonlarda- katıldığı görülmektedir. Birtakım üslûp değişikliklerinin ortaya çıktığı bu örneklerden bilhassa tabaklarda lâle, karanfil, sümbül gibi çiçeklerin saksı veya sürahiler içinde gösterildiği serbest çizimler denenmiştir. Küçük ve sık biçimde yerleştirilmiş bu naturalist çiçekler, 16. yüzyılın ikinci yarısındaki canlı ve gösterişli çiçek naturalizminin ilk adımı olarak kabul edilebilir. Birarada ve dar alanlara sıkıştırılan çiçekler dikey bir eksen etrafında ve beyaz zeminli bir madalyon içinde gösterilirler.

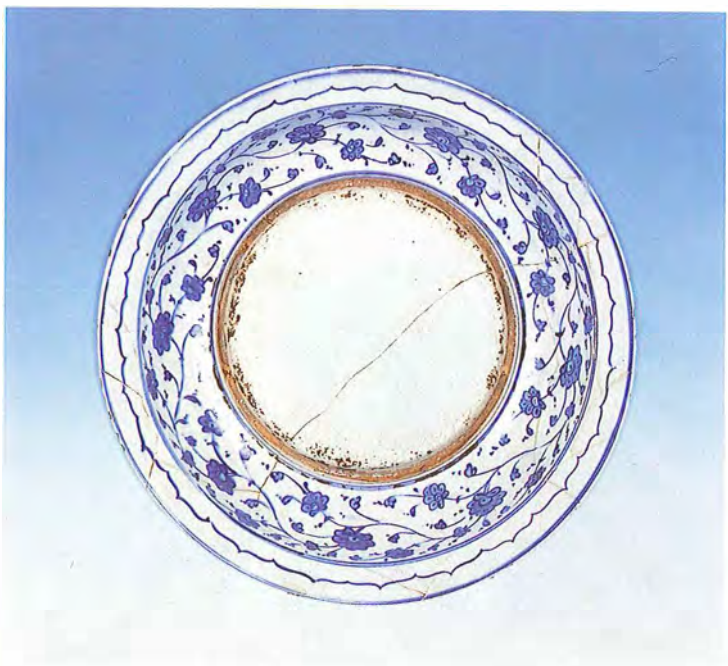
Bu dönem üretilen, çoğunlukla altıgen formlu çinilerde kobalt maviyle birlikte firûze dolgulu hatayî, lotüs ve rózet motifleriyle bezemeli merkezî kompozisyonların uygulandığı görülmektedir.

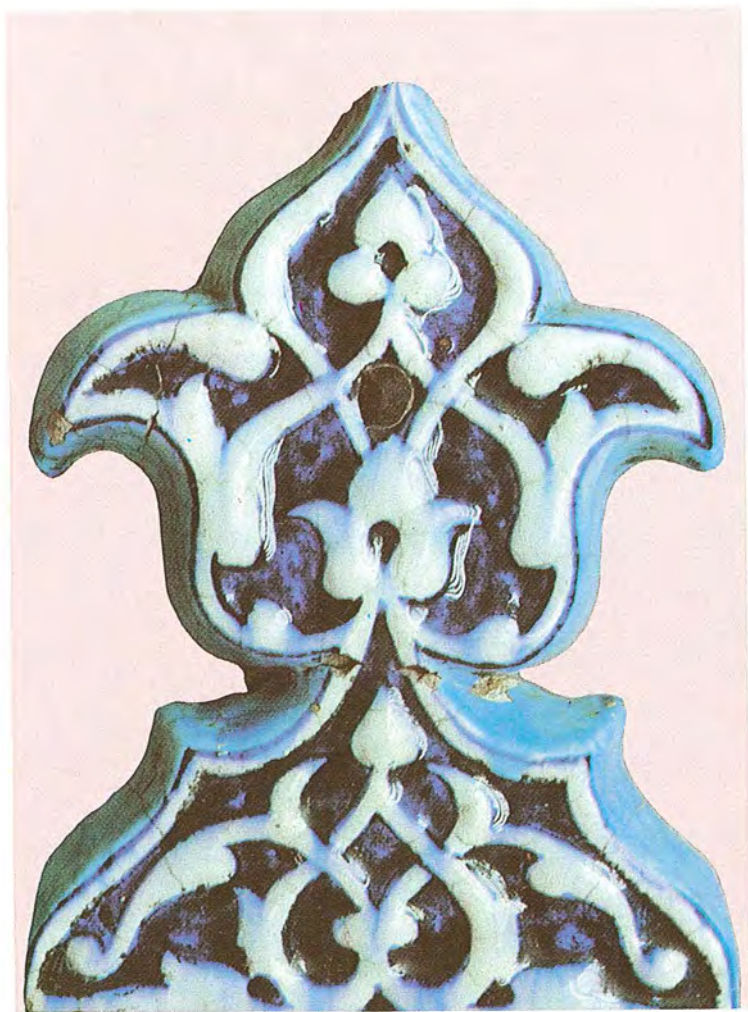
Firuzeli Mavi Beyaz Tabak

İznik
Yaklaşık
1535-40
Yükseklik 6.4 cm
Ağız çapı 33 cm
Env. no 90.1

Sert beyaz hamurdan yapılmış, halka dipli, ağız kenarı geniş çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına kobalt mavi ve firuze bezemelidir.

Ortadaki kobalt mavi zeminli dairenin içinde beyaz dilimli bir madalyon yer alır. İç, saksıdan çıkan lâle, yıldız çiçeği ve bahar dallarından oluşan iri bir buketle bezenmiştir. Ara zemin beyaz yarım çiçek ve yaprak süslemelidir. Koyu kobalt mavi konturlu çiçek motifleri firuze dolguludur. Verev kenarlarda beyaz zeminde mavi çin bulutu kıvrımlarından oluşan baklava biçimli sekiz madalyon dönüşümlü sıralanır. Dışa dönük ağız kenarında, kobalt mavi zeminde verev sıralanmış stilize beyaz yaprakların içleri birer firuze çiçekle süslemelidir. Dış kısmı kobalt mavi ve firuze dolgulu çiçek, tomurcuk ve dallarla bezenmiştir.

Firuzeli Mavi Beyaz Tepelik

Iznik

15. yüzyılın

ikinci yarısı

Yükseklik 28.8 cm

Genişlik 17.8 cm

Kalınlık 4.9 cm

Env. no 41/1433

Beyaz hamurdan yapılmış, şeffaf sıraltına bezenmiştir. Palmet biçimindeki üst kısım ve altında, koyu kobalt mavi zemine karşılıklı yerleştirilmiş beyaz kabartma rumilerin birleşme yerlerinde ufak lotüs ve palmet süslemeli içiçe geçmeli bir kompozisyon uygulanmıştır. Beyaz motiflerin üzerine yer yer kobalt mavi boyaların aktığı görülmektedir. Kenar kalınlığı firuze bordürlüdür.

Benzerleri Edirne Muradiye Camii (1424-26) mihrabında ve yan duvarlarında kullanılmıştır.

Firuzeli Mavi Beyaz Pano

Iznik

Yaklaşık 1530

Çapı 17.5 - 18.5

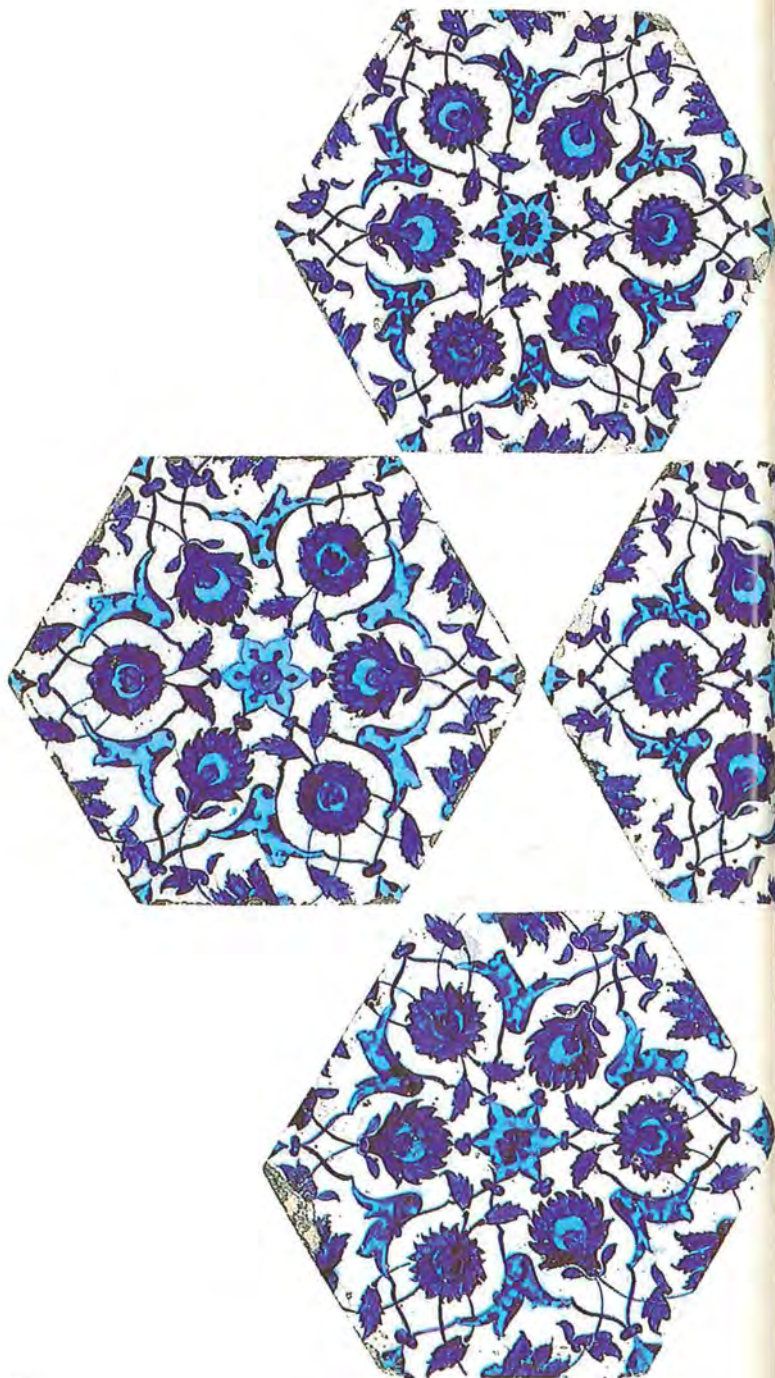
cm

Env. no 41/515 ve

41/1121

Yedi adet sıraltı tekniğinde yapılmış altıgen çiniden oluşmuş bir panodur.

Beyaz zemine merkezdeki altı köşeli yıldızdan çıkan ve birbirine ince hatlarla bağlanmış, kobalt mavi ve firuze renk rumi ve hatayilerin oluşturduğu merkezi bir kompozisyon uygulanmıştır. Benzerleri Topkapı Sarayı'nda Sünnet Odası'nın duvarlarını süslemek için kullanılmıştır.

Firuzeli Mavi Beyaz Kâse

İznik

16. yüzyılın ikinci

çeyreği

Yükseklik 20 cm

Ağız çapı 38 cm

Env. no 41115

Sert beyaz hamurdan yapılmış, alçak halka dipli, ağız kenarı hafif dışa dönük derin bir kâsedir. Şeffaf sıraltına kobalt mavi ve firuze renkle bezenmiştir.

İçini merkezde firuze zeminli iri bir hatayı dalı süsler. Derin kenarlar bezemesizdir. Dışı içindekine benzer iri gonca ve yapraklı hatayı dallarıyla bezemelidir. Ağız kenarı dalga bordürlüdür.

Firuzeli Mavi Beyaz Tabak

İznik

16. yüzyılın ikinci

çeyreği

Yükseklik 5.4 cm

Ağız çapı 33.7 cm

Env. no 41124

Sert beyaz hamurdan yapılmış halka dipli, hafif çukur, kenarsız bir tabaktır. Bezemeler beyaz zemin üzerine mavi ve firuzeyle boyanmış ve yüzey şeffaf sırla kaplanmıştır.

İçinde asına yaprakları ve üzüm salkımlarıyla doldurulmuş bir daire yer alır. Bunun etrafı kıvrımdal, yaprak ve çiçeklerden oluşan kalın bir bordürle çevrelidir. Ağız kenarını spiralli ince bir şerit dolandır. Tabakın dışı da beyaz zemine kobalt mavi kıvrımdallar üzerinde sıralanan tomurcuk ve yapraklı kalın bir bordürle süslüdür.

Bu formdaki kenarsız tabakların ilk örneklerine 1530'lu yıllarda rastlanmaktadır.

15. yüzyıldan beri İznik atölyelerinde benimsenip sevilen çin desenleri arasında "üzümlü asma dalı" motifinin 17. yüzyıla kadar kullanıldığı görülmektedir.

Çini Karo

İznik

Yaklaşık

1540-45

Yükseklik 25 cm

Genişlik 30 cm

Kalınlık 2.8 cm

Env. no 41/477

Gri beyaz hamurdan yapılmış dikdörtgen bir çinidir. Şeffaf sıraltına fırça ile boyanmış kobalt mavi, zeytin yeşili ve firuzeyle bezemelidir.

Üzerinde beyaz zemine merkezdeki kobalt mavi ve zeytin yeşili süslemeli stilize ufak çiçekten çıkan firuze dolgulu, irili ufaklı hatayî ve tomurcuklarıyla süslü kıvrımdalların oluşturduğu geçmeli bir kompozisyon uygulanmıştır.

Bu çini mavi beyaz örneklerden çok renkliliğe geçiş dönemine aittir.

Şam işi

16. yüzyıl ortalarına doğru İznik’li ustaların kobalt mavi ve firuzenin yanında adaçayı yeşilinden zeytin yeşiline kadar değişik yeşillerle mor ve eflatunu birlikte kullandıkları sert beyaz hamurlu keramiklerdir. Şam’daki eski eserleri süsleyen çinilere benzerliği ve 19. yüzyılın ikinci yarısında buradan Avrupa’ya ihracedilen benzer keramik örnek, bu keramiklere yanlışlıkla “Şam İşi” denmesine yol açmıştır.

Siyaha yakın yeşil çizgilerle konturlu nardan çok enginara benzeyen balık pulu zeminli iri bitkisel motifler serbest bir düzenleme içinde gösterilmiştir. Birçok kapta rastlanan oval kartuşlar içine yerleştirilmiş bulut şeritleri ve arabeskli bezeme, bu grubun açık bir biçimde 1549 yılında İznik’te yapıldığı bilinen Muslî imzalı cami kandiliyle bağlantılı olduğunu gösterir. Süslmeye eklenen yeni renkler, özellikle adaçayı yeşili ve eflatun çinilerde de benimsenip kullanılmıştır. Bursa Yeni Kaplıca’da görülen eflatun rozet çiçekleri ve bahar dallarıyla bezeli çiniler ve benzer dekorlu keramik örneklerle, parlak mercan kırmızılı çok renkli gruba geçişin ön adımı atılmıştır.

Çok Renkli Kâse

*İznik
16. yüzyılın
ortaları
Yükseklik 12,3 cm
Ağız çapı 28 cm
Env. no 41/13*

Beyaz hamurdan yapılmış ince halka dipli ağız kenarı düz derin bir kasedir. Şeffaf sıraltına zeytin yeşili, mor ve firuzceyle bezemelidir.

İç kısmını ortada, koyu kobalt mavi zeminli içi nar ve çiçekli dallarla süslü bir madalyon doldurur. İç ağız bordürü ikili küçük çiçek ve benek motiflidir. Dışında gölgeli kobalt mavi zeminde, içleri yaprak

ve meyveli nar dallarıyla iri çiçekli dalların dönüşümlü sıralandığı bir bezeme görülmektedir. Dış ağız kenarı ince dalga bordürlüdür. Çokrenkli İznik keramiklerine geçiş grubu örneklerindendir.

Çok Renkli Kâse

*İznik
16. yüzyılın
ortaları
Yükseklik 13 cm*

Sert beyaz hamurdan yapılmış, ince halka dipli derin bir kasedir. Şeffaf sıraltına zeytin yeşili, beyaz, mor ve firuzcyle bezemelidir.

Ağız çapı 26,8 cm
Env. no 41/12

Dışı, gölgeli koyu kobalt mavi zemine, içleri mor meyvalı beyaz yapraklardan oluşan madalyonlarla bezemelidir. Madalyonların ortası da mor dolgulu mavi dörtlü benek motifiyle doldurulmuştur. Kâsenin iç kısmının dibi, çiçeklerden oluşan çarkıfelek motifiyle süslüdür. Ağız bordüründe, lacivert zemine, mor benek ve üçlü yaprakların dönüşümlü sıralanmasından oluşan bir bezeme vardır. Çok renkli İznik keramiklerine geçiş grubu örneklerinden olan eserin, bezemesinde klasik Osmanlı motifleri kullanılmıştır.

Astar (slip) Teknikli Keramikler

1550'li yıllarda belirgin bir kabarıklığı olan kırmızı astar geleneğinin yaygınlaşmasıyla İznik çini ustalarının bu defa, çoğunlukla kapların bezenmesinde renkli astar (slip) tekniğini denedikleri görülmektedir. Şeffaf sıraltına mercan ve kiremit kırmızısının tonlarıyla ve zaman zaman eflatun-maviyle boyanmış astarın, zemin rengi olarak kullanıldığı bu keramikler, karakteristik fakat kısa ömürlü olmuştur. Çoğunlukla naturalist çiçek desenleriyle oluşturulan bezemenin başta beyaz olmak üzere diğer renklerle kabarık dolgular halinde uygulandığı bu teknik otuz yıl kadar süren üstün örnekler vermiştir.

Çok Renkli Tabak

Iznik

Yaklaşık

1550-60

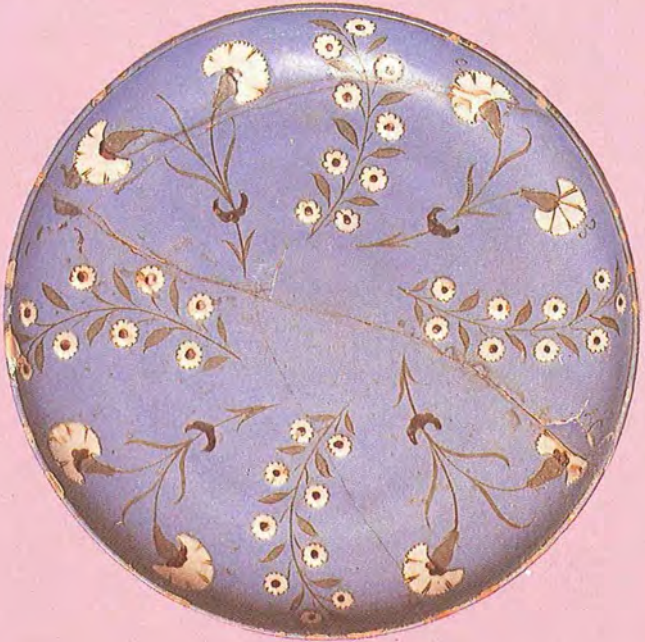
Yükseklik 5.2 cm

Ağız çapı 26.3 cm

Env. no 10194

Sert beyaz hamırdan yapılmış kenarsız hafif çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemelidir. Lavanta mavisi zemine, beyaz, açık yeşil ve morumsu eflatun renkle çalışılmıştır. Zemin rengi ve beyaz çiçekler siple, yeşil ve mor renkler boyayla uygulanmıştır.

İçi dönüşümlü sıralanan hafif kabarık ikili beyaz lale ve ufak beyaz çiçekli dallarla süslüdür.

Çok Renkli Bardak

Iznik

16. yüzyılın

üçüncü çeyreği

Yükseklik 19 cm

Çap 8.5 cm

Env. no 10161

Sıraltı tekniğinde, silindirik formlu kulplu bir bardaktır. Açık mercan renkli zemin üzerine koyu yeşil-siyah arası dallar, yapraklar, etrafı siyah konturlu beyaz, açık mavi karanfil, lale ve çiçeklerle bezelidir. Ağız kenarı ve alt kısmındaki ince beyaz bordür, siyah yapraklı sarmaşık motiflidir.

Çok Renkli Sürahi

Iznik

Yaklaşık

1560-70

Yükseklik 20.5 cm

Gövde çapı 16.5

cm

Env. no 41/1483

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli basık şişkin gövdeli çok kısa ince boyunludur. Boynu kırıldıktan sonra kesilmiştir. Şeffaf sıraltına çok renkle bezemelidir.

Gövde kiremit kırmızısı zemine slip kabartma beyaz ve eflatun-mavi karşılıklı rumilerden oluşan içleri palmetli madalyon ve yarım madalyonlarla bezelidir. Beyaz rumilerin içi eflatun dolguludur. Belirli aralıklarla açılmış delikler daha önce sürahinin değerli taşlarla süslü altın veya gümüş madalyonlarla bezendiğini gösterir. Edirne Selimiye Camii'nden (1569-75) getirilmiştir. I. Ahmet Türbesi'ni süsleyen bir çini pano da da aynı slipli bezeme kullanılmıştır.

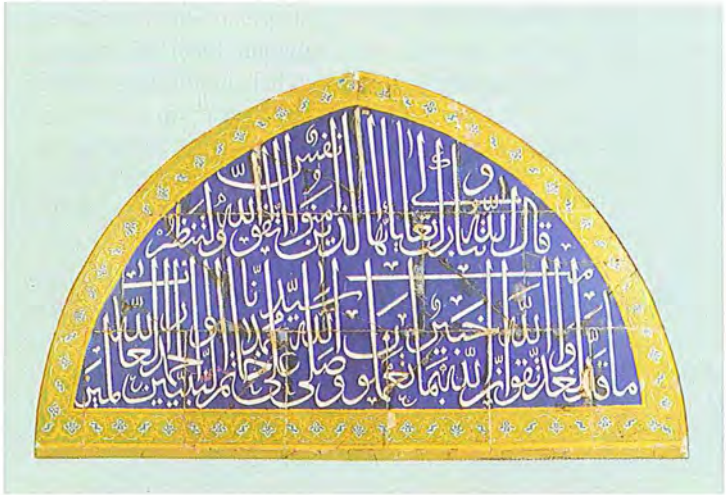

Çok renkli çini ve keramikler

16. yüzyılın ortalarından başlayarak 17. yüzyılın sonuna kadar üretilen en uzun süreli ve en başarılı örneklerdir. Bu dönemde Saray Nakkaşhanesi'nin etkisiyle renk ve desenlerde önemli üsûp değişikliklerinin olduğu gözlenir. Yeni bir üslûbun habercisi olarak, ilk defa sıraltına kabarik kırmızının başarıyla kullanıldığı, 1557 tarihinde tamamlanan Süleymaniye Camii'nin çinileri gösterilebilir. Aynı zamanda bezemeye egemen olan gül, sümbül, lâle, karanfil gibi çiçekler, saz ve rozet üslûbunun dönen iri yeşil hançer yaprakları ve geniş panoları süsleyen bahar dallarıyla yaratılan bahçe çiçekçiliği naturalist bir eğilimin ağır bastığını belirtmektedir. 16. yüzyılın ikinci yarısında sarayın özellikle çiniye artan talebi karşısında ikinci derecede önem kazanan kaplardaki teknik ve desen estetiğinin övünülecek biçimde geliştiği izlenir. İlk defa 1560'lı yıllarda sıvaltıma uygulanan mercan kırmızısıyla birlikte giderek zümrüt rengini alan yeşil, kobalt mavi, firûze ve siyah rengin egemen olduğu görülmektedir. Sert ve kaliteli beyaz hamur, renksiz şeffaf sır, çoğunlukla beyaz pürüzsüz zemin, özellikle kabarik kırmızı ve zümrüt yeşili, dönemin bütün keramiklerinin karakteristiği olmuştur. Ayrıca bu dönem daha irileşen cami kandillerinde, mavi-beyaz kandillerde görülen kûlî yazının yerini nesih ve sülûs hatlı dini kitâbelerin aldığı görülmektedir.

17. yüzyılın ortalarında İznik çini ve keramiklerinde hızla artan bir bozulma görülür. Zemin kirli beyazdır, şeffaf sır kalitesinin bozularak boyaların fırınlanma esnasında aktığı, kırmızı rengin giderek kahverengiye dönüştüğü izlenir. İstanbul'da yeni saray ve camilerin artık yapılamaması, 16. yüzyılın sonlarından itibaren Çin'den getirilen bol miktarda porselen, üstün çini ve keramiğe olan ihtiyacı azaltacaktır. Bozulan kaliteyle birlikte, gittikçe azalan üretimin 18. yüzyılın başlarında sona erdiği sanılmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısında ilk defa Paris Cluny Müzesi için Rodos adasından satın alınan bir grup çok renkli İznik tabağın, adada yerleşen İran'lı ustalar tarafından yapıldığı öne sürülerek, yanlışlıkla "Rodos İşi" adı altında anılmasına neden olmuştur. Aslında bunların Rodos'la hiçbir ilgisinin olmadığı ve İznik'te üretildikleri, yıllardır sürdürülen İznik kazılarında bulunan örneklerle doğrulanmıştır.

Pencere Alınlığı

Iznik

Yaklaşık 1540

Yükseklik 112 cm

Genişlik 186 cm

Env. no 41/543

Pembemsi bej hamurdan renkli sır tekniğinde yapılmış 55.5 x 27 cm boyutunda çini karolardan oluşturulmuştur.

Yuvarlak sivri kemerin ortasında, lacivert zemine beyaz celi sülüs hatla bir ayet (Kuran LIX/18'den alınma) yazılıdır. Etrafı yeşil, sarı, firuze ve beyaz renkli rumi ve palmetlerden oluşan bir bordürle çevrilidir. Haseki Hürrem Sultan Medresesi'ne aittir.

Çok Renkli Çini Pano

Iznik
Yaklaşık
1565-75
Yükseklik 48 cm
Genişlik 24 cm
Env. no 411349

Pembemsi kirli beyaz hamurdan yapılmış iki adet çini karodan oluşmuştur. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Üzeri fırçayla boyanmış kobalt mavi zeminde, yukarıya doğru yükselen firuze renk bahar dalları, kırmızı göbekli beyaz çiçek, tomurcuk ve yeşil yapraklarla bezemelidir. Çiçek açmış bahar dalı kompozisyonu Osmanlı çiniciliğinde çok sevilen bir motiftir.

Çok Renkli Çini

Iznik
16. yüzyılın
üçüncü çeyreği
Yükseklik 10.5 cm
Genişlik 25.5 cm
Kalınlık 1.7 cm
Env. no 411775

Gri beyaz sert hamurdan yapılmıştır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Beyaz zemine, kobalt mavi kıvrımlı dallar üzerinde, kırmızı süslemeli testere dişli iri yeşil yapraklar, içleri yeşil ve kırmızı dolgulu kobalt mavi stilize hatayi ve tomurcuklarıyla ortası kırmızı göbekli yarımşar rozet desenlidir. Etrafı koyu kobalt maviyle konturlu çiçeklerin içi açık mavi zemine kobalt mavi taramalı ve noktalarla süslemelidir. 16. yüzyılın ikinci yarısında Kanuni Sultan Süleyman (1520-66) döneminde ortaya çıkan "saz yolu" olarak adlandırılan üslubun uygulandığı en iyi örneklerdendir.

Çok Renkli Cami Kandili

İznik

Yaklaşık

1570-75

Yükseklik 47.5 cm

Ağız çapı 29 cm

Gövde çapı 31.5

cm

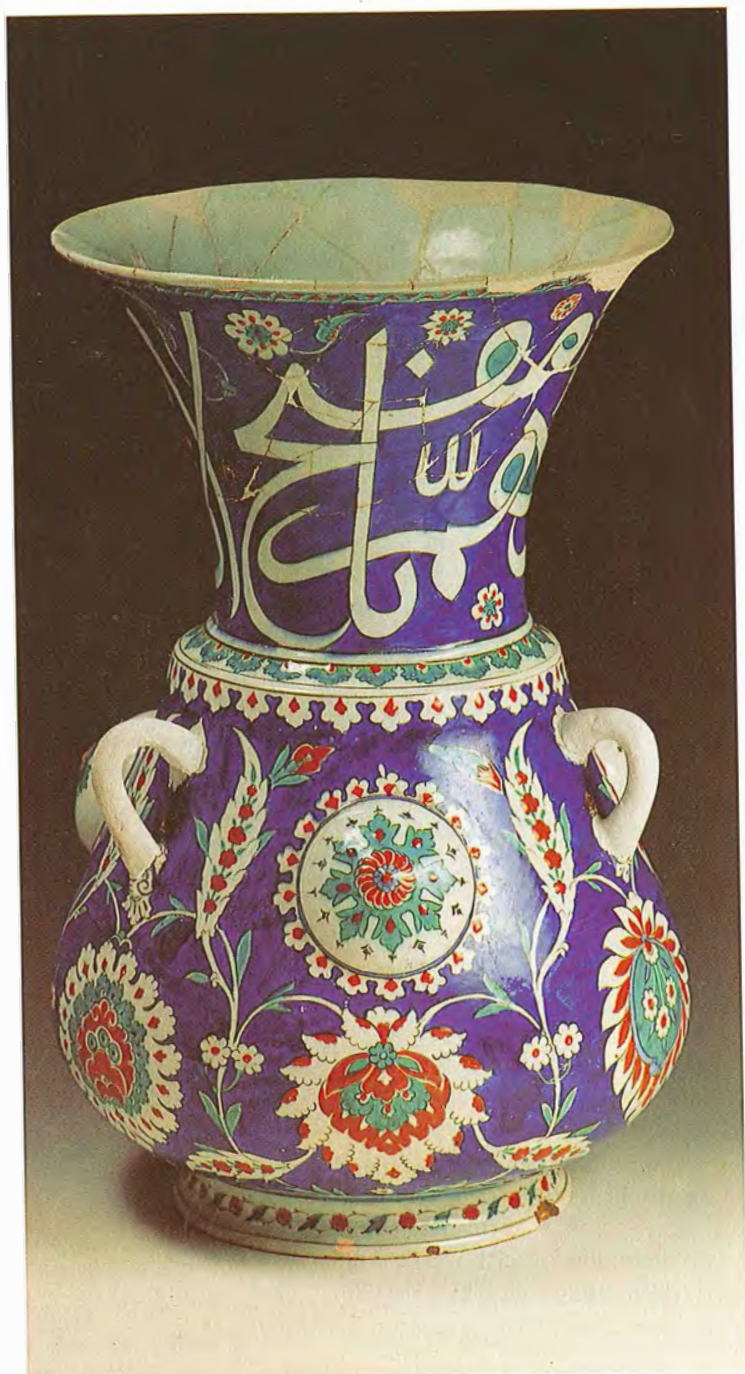
Env. no 41/16

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Kısa halka dipli, armudî gövdeli, ağza doğru genişleyen uzun boyunlu ve geniş ağızlıdır. Gövdenin üst kısmında üç iri kulbu vardır. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Kandilin tüm zemini koyu kobalt mavidir. Gövdenin üst kısmı, kulp aralarına yerleştirilmiş firuze zemine siyah ince rumilerle süslü, ortası rozetli üç kabarayla bezelidir. Kabaraların etrafı kırmızı ortalı üç dilimli beyaz çiçek bordürlüdür. Gövdesi kırmızı ve yeşil dolgulu iri beyaz hatayîler, yaprak ve tomurcuklarla bezenmiştir. Boyunda beyaz celfî sülüsle "Kelime-i Tevhîd" yazılıdır. Boynun altı ve ağız kenarı kırmızı beyaz zencerek bordürleriyle sarılıdır. Motif ve yazılar siyah konturludur. Dip altı koyu kobalt mavi zemine sekiz dilimli bir rozetle süslüdür. Dip ortasındaki delik süs asmak için kullanılmıştır.

İstanbul Kadırga'daki Sokollu Mehmed Paşa Camii (1571-72) için yaptırılmıştır.

Çok Renkli Cami Kandili

İznik

Yaklaşık

1570-75

Yükseklik 49 cm

Ağız çapı 28 cm

Gövde çapı 31.5 cm

Env. no 41/17

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, armudî formulu gövdesi ağza doğru genişleyen uzun boyunlu ve geniş ağızlıdır. Gövdenin üst kısmında - onarımlı - üç kulbu vardır. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir. Kandilin tüm zemini koyu kobalt mavidir. Gövdenin üst kısmını, kulp aralarına yerleştirilmiş, etrafı kırmızı ortalı beyaz yarım çiçek bordürüyle süslü üç iri kabara doldurur. Kabaraların içi beyaz zemine, or taşı kırmızı rozet süslemeli stilize sekiz palmet dizisinden oluşan yeşil madalyonlarla bezemelidir. Gövdeyi kırmızı ve yeşil dolgulu iri beyaz hatayî ve yapraklı dallar süsler. Boynunda beyaz celî sülüsle bir âyet (Allahümme ya Müfettiḥ el-ebvab...) yazılıdır. Motif ve yazılar siyah konturludur. Sokollu Mehmed Paşa Camii (1571/72) için yaptırılan kandillerden biridir.

Çok Renkli Çini Pano

İznik

Yaklaşık 1575

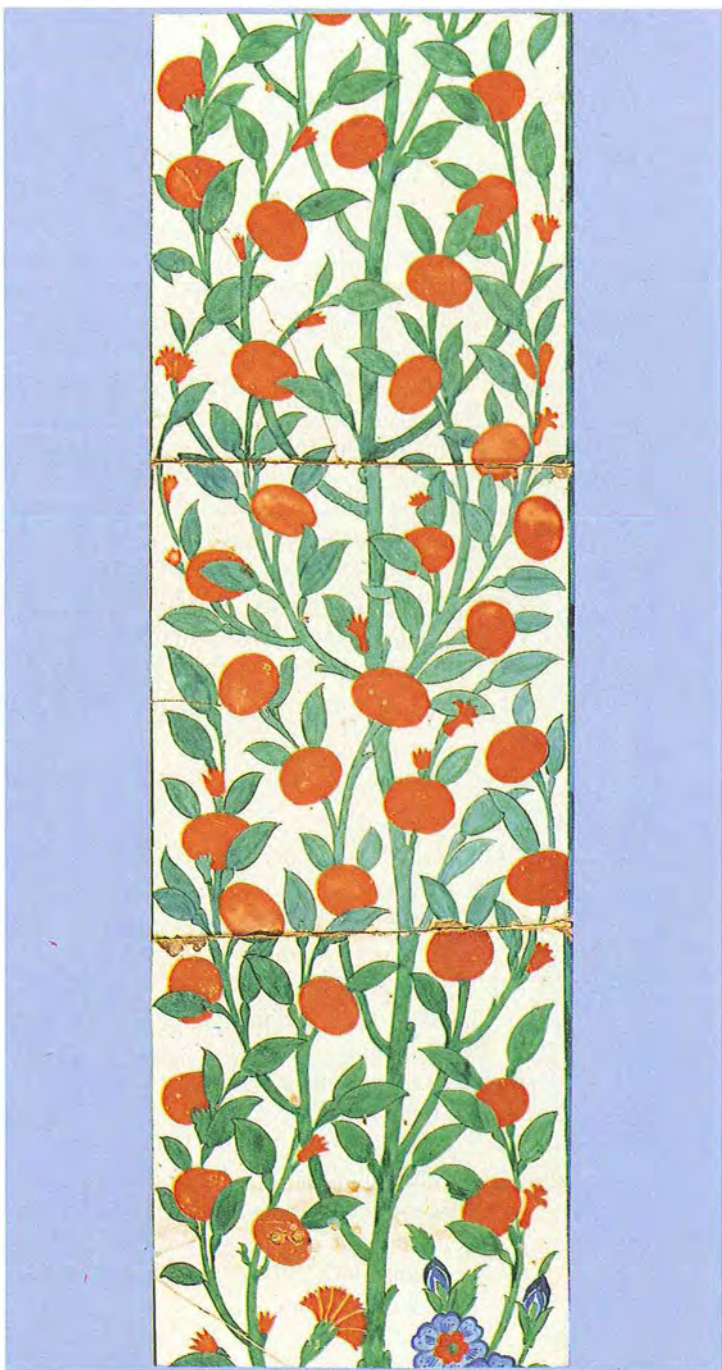
Yükseklik 94 cm

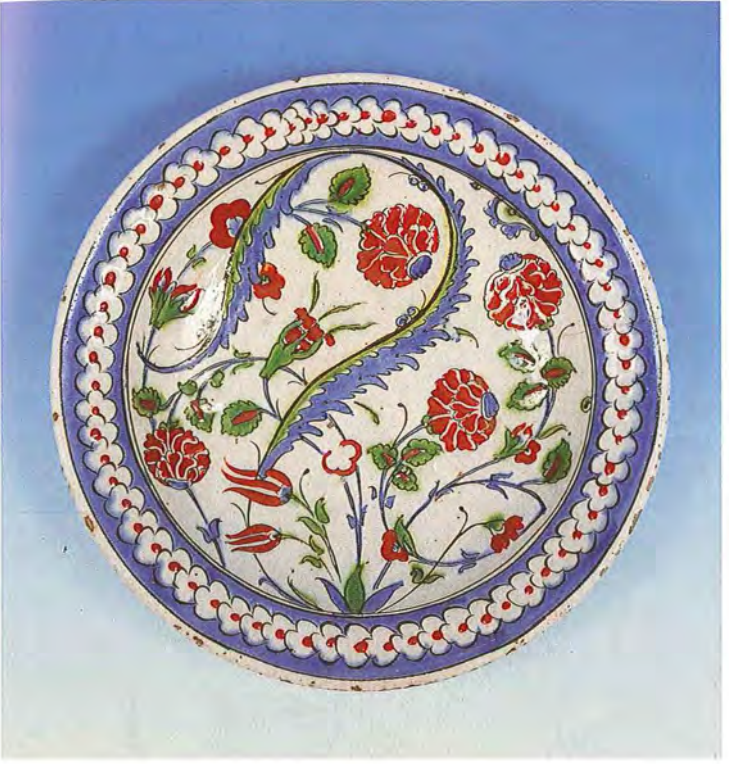
Genişlik 28.5 cm

Env. no 41/1412

Gri beyaz hamurdan yapılmıştır. Üç parça çini karodan oluşan dikey bir panodur. Şeffaf sıraltına bezemelidir. Alt kısmında lacivert konturlu mavi çiçek ve tomurcuklar ile kırmızı bir karanfil görülmektedir. Tüm yüzeyi yeşil dal ve yapraklar arasında elmayı andıran kırmızı meyveli dallarla kaplıdır.

Çini karoların boyutu İznik çinilerinin alışılmış ölçülerine göre daha büyük olduğundan belirli bir yapı için sipariş edilmiş olmalıdır. Benzeri bir pano Edirne Selimiye Camii'nin (1569-1575) Hünkâr Mahfilinde kullanılmıştır.

Çok Renkli Tabak

Iznik

Yaklaşık

1570-80

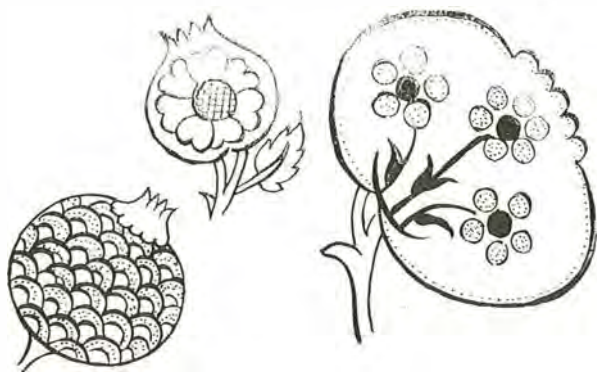
Yükseklik 5.4 cm

Ağız çapı 26.9 cm

Env. no 411270

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. İnce halka dipli, ağız kenarı dışa dönük hafif çukur bir tabaktır. Bezemeler mavi, yeşil, kırmızı renklerle sıraltına çalışılmış olup yüzeyi şeffaf sırlıdır.

İçinde beyaz zemine tek kökten çıkan mavi ve yeşil dolgulu iri bir saz yaprağı görülmektedir. Kıvrılarak yay çizen yaprağın etrafını gül, gonca, lale, stilize çiçekli dallar ve ufak bulutlarla bezemeli bitkisel bir kompozisyon doldurur. Ağız kenarını ortası kırmızı beyaz çiçeklerden oluşan bir örgü bandı sarmıştır. Dışı dönüşümlü sıralanan ufak tomurcuk ve spirallerle süslüdür. Motifler siyah konturludur.

Çok Renkli Tabak

Iznik

Yaklaşık

1570-80

Yükseklik 5.8 cm

Ağız çapı 27.5 cm

Env. no 411581

Sert beyaz hamurdan yapılmış halka dipli, geniş ağız kenarı dilimli çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

İçinde beyaz zemine tek kökten çıkan ortadaki iki iri gül ve tomurcuklu dalın etrafını saran sümbül dalları ve kenarlarda küçük çiçekli dallarla bezeli bir kompozisyon görülmektedir.

Geniş ağız kenarını kaya-dalga bordürü çevirir. Dış kısmı rozet ve kıvrımdal bezemelidir. Siyah konturla belirtilen motiflerde yeşil mavi ve kırmızı egemen renklerdir.

Çok Renkli Tabak

Iznik

Yaklaşık 1575

Yükseklik 5.1 cm

Ağız çapı 30.2 cm

Env. no 90.2

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Alçak halka dipli, ağıza doğru genişleyen kenarsız bir tabaktır. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

İçinde beyaz zemine, tek kökten dikey çıkan içleri kırmızı benekli mavi lale ve kırmızı karanfil dalları simetrik olarak yer alır. Araları lale, karanfil tomurcukları, stilize küçük çiçekler ve kobalt mavi çin bulutlarıyla dolguludur. Ağız kenarını kobalt mavi zemine kırmızı göbekli beyaz yarım çiçeklerden oluşan bir bordür çevirir. Dışında çift lale ve açılmış gül motifi dönüşümlü olarak sıralanmıştır.

Çok Renkli Tabak

Iznik

Yaklaşık

1575-80

Yükseklik 5.7 cm

Ağız çapı 29.6 cm

Env. no 41/1266

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. İnce halka dipli, dışa taşkın ağız kenarı dilimli, hafif çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

İçinde beyaz zemin üzerine bir kökten çıkan araları yapraklı goncalarla süslü mavi lale ve kırmızı karanfil dallarının hafif kıvrım çizerek dağıldığı görülmektedir. Ağız kenarında ikili lale ve stilize çiçekler sıralanır. Dışında aynı bezeme tekrar edilmiştir. Motifler siyah çizgiyle konturludur.

Çok Renkli Tabak

Iznik

Yaklaşık 1585

Yükseklik 5.5 cm

Ağız çapı 26.3 cm

Env. no 4111420

Sert beyaz hamurdan yapılmış halka dipli ağız kenarı dışa taşkın ve geniş, çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Ortasında beyaz zemine yeşil ve kobalt maviyle renklendirilmiş bir kuş görülmektedir. Başı geriye dönük olarak betimlenmiş kuşun kanadı bir çiçekle süslüdür. Etrafı bulutu anımsatan koyu kobalt mavi, kalın çizgilerle çevrilidir. Verrev kenarında yeşil boyamalı dalgalı bir bezeme vardır. Ağız kenarı kaya-dalga bordürlüdür. Dışında benek ve buluta benzer motifler dönuşümlü olarak sıralanır.

Çok Renkli Çini

Iznik

16. yüzyılın son

çeyreği

Yükseklik 24.5 cm

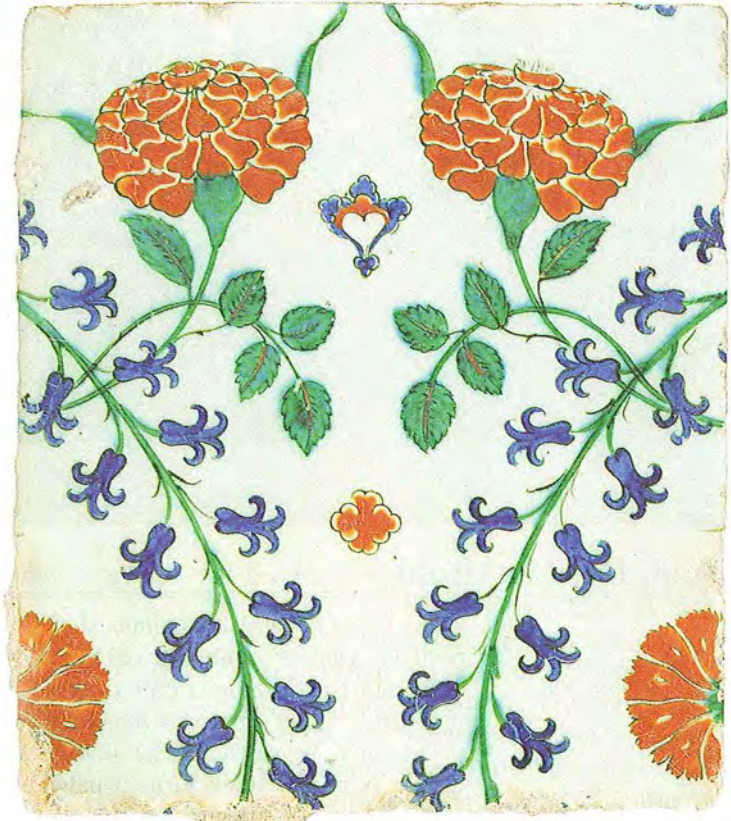
Genişlik 21.5 cm

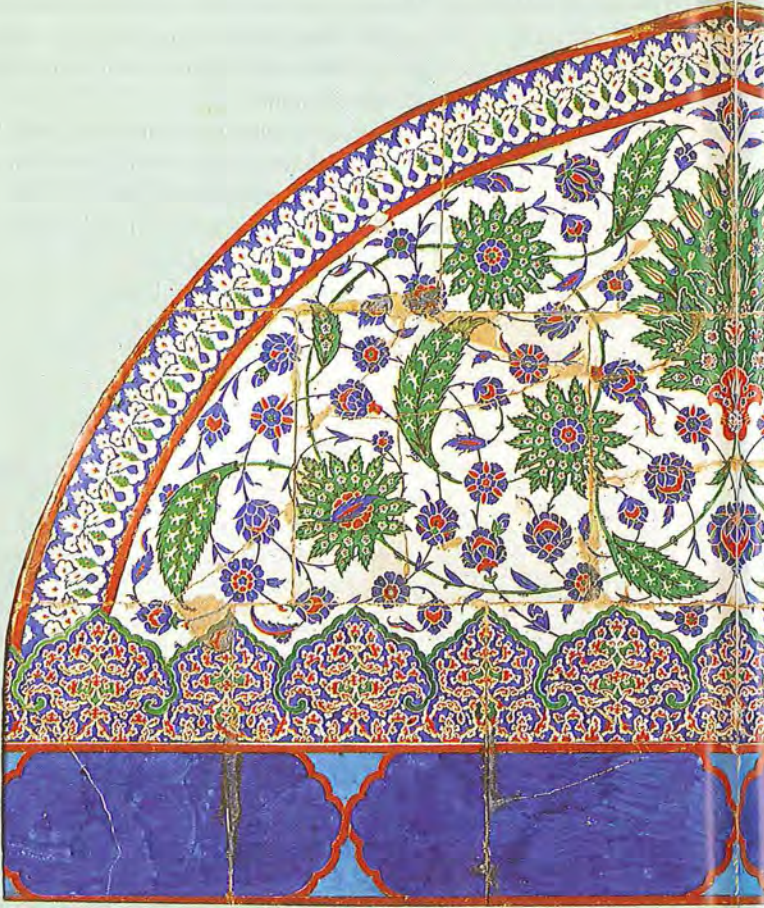
Env. no 411609

Gri beyaz hamurdan yapılmış dikdörtgen şeklinde bir çindir. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Üzeri beyaz zemine simetrik olarak yerleştirilmiş kırmızı gül, karanfil ve koyu mavi sümbül dallarıyla bezemelidir. Ara zemin palmet ve rozet biçimli iki küçük madyonla doldurulmuştur.

Benzerleri Sultanahmet Camii'nde (1609-1616) kullanılmıştır.

Çok Renkli Alınlık

Iznik

*16. yüzyılın son
çeyreği*

Yükseklik 119.5

cm

Genişlik 189.5 cm

Gri beyaz hamurdan yapılmış, sivri kemerli bir pencere alınlığıdır. 33x38.5 ve 38.3x38.5 cm boyutunda çini karolardan oluşmuştur. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Ortasında, beyaz zemine içi ufak beyaz lâle ve çiçek süslemeli kırmızı palmetin

Env. no 41/545

üzerinde, iri yeşil stilize bir çınar yaprağı merkezi motif olarak yer alır. Etrafına, alttaki palmetten çıkan ince kıvrım dalların ucunda içleri beyaz sümbül bezemeli yeşil çınar ve hançer yapraklarıyla aralarında, kırmızı dolgulu kobalt mavi hatayî ve rozetlerin oluşturduğu simetrik bir kompozisyon uygulanmıştır. Alt kısımda, etrafı kalın yeşil

konturlu, kobalt mavi zemine içleri kırmızı dolgulu beyaz çin bulutu süslemeli lotus-palmet dizisinden oluşan bir su ile altında kırmızı konturlu kobalt mavi dört pafta yer alır. Kemerin etrafını kobalt mavi zeminli, içleri ufak yaprak ve çiçek bezemeli beyaz çınar yapraklarının oluşturduğu girift bir bordür çevirir.

Çok Renkli Çini

Iznik

16. yüzyılın

son çeyreği

Yükseklik 18.5 cm

Genişlik 25.7 cm

Env. no 411506

Kirli beyaz hamurdan yapılmış ve şeffaf sıraltına bezemeli bir bordür çini parçasıdır.

Üzerinde firuze zemine beyaz dilimler halindeki sapların ucunda iri beyaz çınar yapraklarının stilize lotus palmet dizisi şeklinde sıralanmasından oluşan bir bezeme vardır. Çınar yapraklarının aralarında üçlü ufak yapraklar yer alır. Bütün yapraklar ve sapların içi ortası kırmızı dolgulu kobalt mavi çiçekli dallarla bezemelidir. Alt kenarda kobalt mavi zemine içleri kırmızı göbekli beyaz yarım çiçekler yer alır.

Çok Renkli Kemer Dolgusu

Beyaz hamurdan yapılmış dilimli bir kemerin sol köşe dolgusudur. Şeffaf sıraltına bezenmiştir.

Beyaz zeminin üzeri, alttaki uçtan kırmızı karanfil ve mavi lale dallarıyla birlikte çıkıp yukarıya doğru yükselerek bütün yüzeyi kaplayan kahverengi bahar dallarıyla bezemelidir. Dalların üstü koyu mavi konturlu, kırmızı ortalı kobalt mavi bahar çiçekleri, tomurcukları ve yeşil yapraklarla süslenmiştir. Kemer bordürü kırmızı çizgiyle, kalınlığı mazgal motifleriyle süslüdür. Osmanlı sanatında 1540'lardan sonra sık rastlanan çiçek açmış bahar dalı, çinilerden başka kumaş ve kitap süslemesinde de sevilerek kullanılan bir motiftir.

İznik

16. yüzyılın son

çeyreği

Yükseklik 51.2 cm

Genişlik 37.2 cm

Env. no 41/496

Çok Renkli Bardak

Iznik

16. yüzyılın son

çeyreği

Yükseklik 17 cm

Ağız çapı 9.4 cm

Gövde çapı 10.8 cm

Env. no 41/1262

Beyaz hamurdan yapılmış, ağıza doğru hafifçe daralan silindirik formu, düz ağızlı ve tek kulpludur. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Üzerinde beyaz zeminde ayrı köklerden dikey olarak yükselen iri lale ve irili ufaklı stilize karanfil dalları dönüşümlü olarak sıralanır. İnce siyah çizgilerle belirtilmiş motifler kırmızı, yeşil ve maviyle renklendirilmiştir. Yeşil rengin fırınlama sırasında aktığı görülmektedir.

Çok Renkli Sürahi

Iznik

16. yüzyılın son

çeyreği

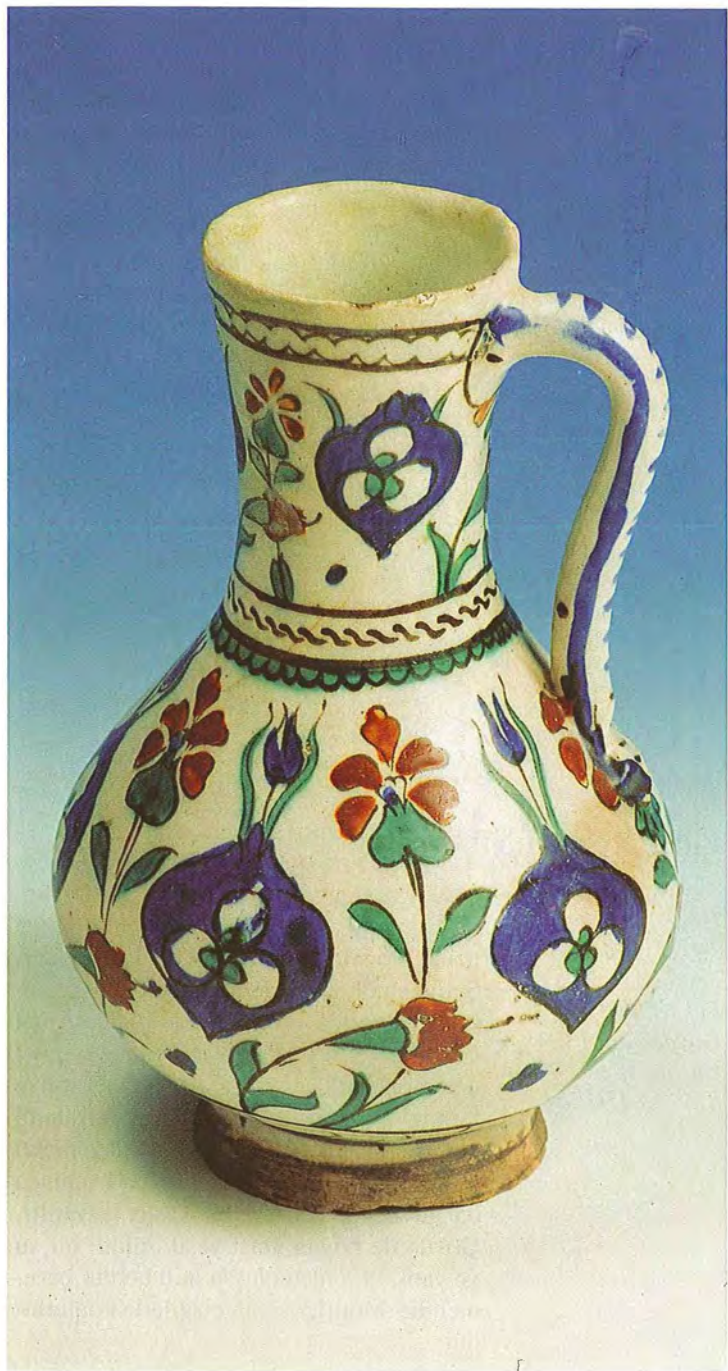
Yükseklik 21.5 cm

Gövde çapı 13.5 cm

Env. no 41/1264

Beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dip-
li, şişkin gövdeli, ağıza doğru genişleyen
uzunca boyunlu ve kıvrık tek kulpludur.
Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Gövdesinde beyaz zemine içleri yeşil
dolgulu beyaz üç benek süslemeli lacivert
nar motifleriyle ayrı kökten çıkan stilize
kırmızı karanfil ve lale dalları dönüşümlü
olarak sıralanır. Narların üstü yeşil yapraklı
lacivert lalelerle süslüdür. Boyun kısmında
da gövdenin benzeri bir süsleme vardır.
Gövde ile boyun arası yeşil dilimli bir su
ve yatık 'S'lerden oluşan ikili bordür beze-
melidir. Motifler siyah çizgilerle konturlu-
dur.

Yükseklik 5.3 cm
Ağız çapı 32.3 cm
Env. no 41/1427

rağın üzerinde başını geriye atmış bir tavuskuşu doldurur. Gövdesi ve başı mavi ve yeşil, ayakları, kanadı ve gagası kiremit kırmızısıyla süslüdür. Etrafı stilize küçük bulutlar, gül ve bahar çiçekli dallarla sarılıdır. Tabağın kenarı kaya dalga bordürlüdür. Dışında çiçekler ve bulut motifleri dönüşümlü sıralanmıştır.

Çok Renkli Sürahi

Iznik

Yaklaşık 1585

Yükseklik 25.1 cm

Gövde çapı 13.7 cm

Env. no 41/134

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, kısa şişkin gövdesi yukarıya doğru daralarak boyunla birleşir. Kulbu ve boynu kırılmış olup boyun kenarı kesilerek ağzı metal bir bilezikle kaplanmıştır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Gövdesinde beyaz zemin üzerinde ayrı köklerden dikey kıvrımlar çizerek yükselen kırmızı renkli iri lalelerle mavi çan çiçeği dallarının dönüşümlü sıralandığı bir bezeme vardır.

KÜTAHYA ÇİNİ VE KERAMİKLERİ

Yurt dışındaki bir müzenin koleksiyonları içinde yer alan 16. yüzyıl başlarına tarihli mavi beyaz iki örnek ve kazılarda ele geçen birçok benzer buluntu, Kütahya'nın İznik'ten sonra en önemli çini ve keramik merkezi olduğunu kanıtlamıştır.

Kütahya keramik sanatı 17. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın ortalarına kadar, özellikle 18. yüzyılın başlarında İznik'te üretimin sona ermesiyle hız kazanmış ve günümüze kalan en kaliteli örnekler bu dönemde üretilmiştir. Bu keramikler sert beyaz hamurdan yapılmış; beyaz astarlı zemindeki bezeme şeffaf sıraltına uygulanmıştır. Desenler daha çok serbest ve hafif fırça vuruşlarıyla renklendirilmiş, çoğu zaman siyah konturla belirlenmiştir. Ufak çiçekler, stilize çiçekli dallar, benekler, madalyonlar, kuş ve balıklar, kelebek veya arıya benzeyen böcekler sık rastlanan motiflerdir. İlginç formlu kapların arasında ibrik, fincan, limonluk, kandil, sürahi, matara, gülapdan, top askı, tütsü kapları vb. yer alır. Kiliseler için yapılmış haç, aziz ve meleklerle (Seraphimler) süslü top askılar ve genellikle çeyizlere konmak için üretilmiş içleri kadın, erkek figürleriyle bezeli tabaklar dikkat çeker.

18. yüzyılın başlarında keramik üretimine kazandırılan hızın olumlu bir sonuç vermesine rağmen, çinicilikteki çabalar fazla başarılı olmamıştır. Keramiklerle aynı teknikte üretilen bu çinilerde kahverengi, kırmızı ve sarı renk göze çarparken, 16. ve 17. yüzyılın çiçek motiflerinin kalıplaşmış örnekler halinde tekrarlandığı görülür. Gene bu dönemde kiliseler için üretilmiş Hristiyanlıkla ilgili konuları içeren; ayrıca Kâbe betimli çinilerin de üretildiği görülmektedir.

Kütahya'da 18. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ortalarına kadar üretilen çini ve keramiklerin sert beyaz hamurdan yapıldıktan sonra beyaz astarla kaplandığı görülmektedir. Araştırmalar "taş çamur" adı verilen bu sert beyaz hamur yapısının İznik ve Kütahya'daki çömlekçilerin 15. yüzyıldan beri kullandıkları

hamurun aynı olduğunu göstermiştir. Bezemede geleneksel Türk motiflerinin ağırlık kazandığı görülmekle birlikte, özellikle keramiklerin, İznik “Şam” üslûbunun kötü taklitlerinden öteye gidemediği anlaşılmaktadır. Elde kalan örneklerden kırmızı rengin ki-remit kırmızısına, eflatunun patlıcan moruna dönüştüğü izlenir. Ayrıca firuze sıraltına siyah boyayla uygulanmış, ince bitkisel motifli kabartma madalyon ve beneklerle süslü ibrik, kapaklı kase ve maşrapalar, dönemin zevkini yansıtır.

20. yüzyılın başlarında, içine bazı yöresel hammaddeler katılan hamurun hafif pembemsi bir renk aldığı, bunu kapatmak için kalınca beyaz bir astarın kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemde de bezemenin şeffaf sıraltına uygulandığı, ancak boyaların, özellikle yeşil ve firuzenin fırınlama sırasında aktığı görülmektedir. Öteden beri üretilen formlara çaydanlıklar, irili ufaklı küpler, kahve tepsileri vb. eklenmiştir. Bunların yanında orta masası, konsol, masa üzeri çinileriyle ayna ve fotoğraf çerçevesi için bordür çinileri de üretilmiştir. Bu son dönem keramiğinin bezemesinde iki ayrı şemanın izlendiği görülmektedir. Bir yandan o zamana kadar belirli bir üslûba bağlı kalmayan serbest süslemeye devam edilirken, diğer yandan bilinen şemaya bağlı kalarak rumi, palmet ve hatayîlerin oluşturduğu tüm yüzeyi kaplayan çoğunlukla geometrik kompozisyonların denendiği göze çarpar. Bazı keramiklerde “Yaşasın Meşrutiyet” veya “Kütahya Yadiğârı” gibi Osmanlıca yazılar da görülmektedir. Üstleri, Osmanlı Devleti’nin amblemiyle süslü bir grup çini plak, bu dönemden kalan ilginç örnekler arasındadır.

Günümüz Kütahya’sında bu yüzyılın ortalarında canlandırılmaya başlanan çini atelyeleri geleneksel çini ve keramik sanatını yaşatmayı sürdürmektedir.

Gülâbdan

Kütahya

18. yüzyılın ilk yarısı

Yükseklik 16.5 cm

Gövde çapı 8.7 cm

Env. no 411360

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, ince uzun armudî formlu bir gülsuyu kabıdır. Şeffaf sıraltına kobalt mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Gövde ve serpicinin yüzeyi dikey yivlerle yedi bölüme ayrılmış; herbirinin içi küçük stilize çiçekler ve baklava motifleriyle süslenmiştir.

Gülâbdan

Kütahya

18. yüzyılın ilk yarısı

Yükseklik 18 cm

Gövde çapı 13.2 cm

Env. no 411384

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. İnce halka dipli, armudî formlu gövdenin serpiçiyile birleştiği kısmı bilezikli bir gülsuyu kabıdır. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Gövdesi beyaz zemin üzerinde, balık pulu desenli mavi vazolardan çıkan yeşil yaprak, sarı ve mavi stilize çiçekli dallarla süslüdür. Aralarda kırmızı çiçeklerle süslü küçük balıklar yer alır. Motifler ince siyah çizgilerle konturludur.

Matarara

Kütahya

*18. yüzyılın ilk
yarısı*

Yükseklik 18.5 cm

Gövde çapı 16 cm

Env. no 411100

Sert beyaz hamurdan yapılmış, basık yuvarlak gövdeli yonca ağızlı bir mataradır. Şeffaf sıraltına mavinin tonları ve sarıyla bezemelidir.

Beyaz zemin üzerine çevreleri kabartma bordürlü, içiçe biri küçük diğeri büyük ikişer madalyonla süslü yan yüzlerin üzerindeki bezeme farklıdır. Bir yüzünde, ortadaki ufak madalyonun içinde bir yıldız çiçeği yer alır. Etrafı iri yaprak ve çiçekli kıvrım

dal bezemelidir. Diğer yüzü, merkezde bir çiçek buketi ve çevresini saran içleri koyu mavi noktalı küçük yapraklarla süslü daha iri yapraklı kıvrımdalla bezenmiştir. İnce kenarında benzer süsleme tekrarlanmıştır.

İbrik

Kütahya

18. yüzyılın ilk yarısı

Yükseklik 17 cm

Gövde çapı 9 cm

Env. ne 411385

İnce sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, şişkin basık gövdeli, uzunca kalın boyunlu, gövdeden başlayan gaga emzikli, kapaklı ve tek kulplu bir ibriktir. Kulba kenetlenen yaprak şeklinde metal menteşesi kapağa vidayla tutturulmuştur. Şeffaf sıraltına bezemeli, zemin beyazdır.

Gövde ve boyunda içi kırmızı çiçekli yeşil testere dişli iri yaprak ve çiçekli dalların dönüşümlü sıralandığı bir bezeme vardır. Kapak, boyun, gövde ve ağız kenarını

ince çizgilerle süslenmiş taramalı zikzak motifli ve kırmızı benekli birer su çevirir. Emziğin üzerinde de benzer bir süsleme görülmektedir. Kahve, bazen gülsuyu veya zenzem için kullanılan bu ibriklerin formu altın veya gümüş gibi madenden yapılan orijinallerinden alınmıştır.

Kapaklı Kâse

Kütahya

18. yüzyılın ilk yarısı

Yükseklik 10.4 cm

Ağız çapı 11.7 cm

Env. no 411352

İnce sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli ve kapaklı bir kasedir. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Kâsenin ağız kenarı ve kapağın çevresi ufak çiçek ve yapraklı bir suyla sarılıdır. Gövdesinde beyaz zemine, testere kenarlı, içleri çiçeklerle süslü sarı zeminli üçgenler ve etrafı siyah bitkisel bezemeli, içleri kırmızı dolgulu iri sarı laleler dönüşümlü sıralanır. Kapağın üzeri içleri çiçek bezemeli, testere dişli iri kırmızı yaprak ve çiçekli dallarla süslüdür. İnce siyah çizgilerle belirtilen motiflerde sarı ve kırmızıyla birlikte mavi ve yeşil de kullanılmıştır.

Süs topları (askı toplar)

Yumurta veya küre biçimli süs topları, kandillerin üzerine gelecek şekilde kandille aynı veya ayrı bir zincirle asılıdır. Hacıların yanlarında getirdikleri devekuşu yumurtaları da aynı amaçla kullanılıyordu.

Çeşitli boylarda yapılan süs toplarından 16. yüzyıldan günümüze ulaşanların sayısı az olmakla birlikte, 18. yüzyılda Kütahya'da yapılmış çok sayıda örnek vardır. Çoğunlukla yumurta biçiminde olup üstleri melek figürleriyle bezemeli olanlar kiliseler için yapılmıştır.

Süs Topu

Kütahya
18. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 7,9 cm
Çap 7,2 cm
Env. no 41/575

Sert beyaz hamurdan yapılmış küre biçiminde bir süs topudur. Metal apliklerle kapatılmış alt ve üst deliklerin ucundaki kanca-lardan üstteki asma zincirlidir. Bezeme şeffaf sıraltına yapılmıştır.

Üzeri kirli beyaz zemine ortası patlıcan moru dolgululu sarı, mavi küçük çiçek ve yeşil yapraklı siyah sarmal dallarla bezemeli-dir.

Süs Topu

Kütahya

18. yüzyılın ikinci yarısı

Yükseklik 8.7 cm

Çap 7.7 cm

Env. no 41/122

Sert beyaz hamurdan yapılmış, basık küre formunda, alttan ve üstten asına delikli bir süs topudur. Deliklerin içinden geçen kordonun uçları metal kancalıdır.

Şeffaf sıraltına çok renk bezemeli topun yüzeyi beyaz zemine iri melekler (Seraphimler) ve aralarına serpiştirilmiş stilize çiçeklerle süslüdür. Asına deliklerinin etrafı rozetlerle bezemelidir. İnce siyah çizgilerle belirtilen motiflere sarı ve yeşilin egemen olduğu, yer yer mor ve mavinin kullanıldığı görülmektedir. Bir kilise için yapılmış olmalıdır.

Süs Topu

Kütahya

19. yüzyılın ikinci yarısı

Yükseklik 22.8 cm

Çap 22.6 cm

Env. no 41/1394

Sert beyaz hamurdan yapılmış küre formunda bir süs topudur. Alt ve üstte birer asma deliği vardır. Delikleri birbirine bağlayan zincirin alt ucu metal bir yuvadan çıkan püskülle süslüdür. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Üzeri beyaz zeminde içleri küçük çiçeklerle dolgulu iri rumiler stilize çiçek ve yapraklı dalların oluşturduğu buketlerle bezenmiş kıvrındallarla sarılıdır. Aralar içleri mavi zemine beyaz balık pulu desenli üç iri madalyonla süslüdür.

Tabak

Kütahya
18. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 3.5 cm
Ağız çapı 14.7 cm
Env. no 41/1428

Sert beyaz hamurdan yapılmış, ince halka dipli kenarsız bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

Beyaz zeminli tabağın içini eksende yöresel giysiler içinde bir kadın figürü doldurur. Mavi süslemeli başlığının altından beline düşen saçları ince çizgilerle belirtilmiştir. Ellerinden birinde çiçek, diğerinde çiçekli bir dal tutan figürün iki yanı iri çiçekli dallarla süslüdür.

Tabak

Kütahya
18. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 3.7 cm
Ağız çapı 15.7 cm
Env. no 90.3

Sert beyaz hamurdan yapılmış, ince halka dipli kenarsız düz bir tabaktır. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

İçini beyaz zemin üzerine tam eksende yöresel giysili bir kadın figürü doldurur. Sağ elinde tuttuğu iri kırmızı çiçeğin bir benzeri başlığına takılıdır. İki yanını irili ufaklı çiçek ve yapraklı birer dal süsler. Siyah çizgiyle belirlenen motifler sarı, yeşil, mavi, kırmızı ve patlıcan moruyla renklendirilmiştir. Dışı sırlı ve bezemesizdir.

Fincan

Kütahya

18. yüzyılın ikinci yarısı

Yükseklik 4.7 cm

Ağız çapı 8 cm

Env. no 41/399

Sert beyaz hamurdan yapılmış zarflı fincan formunda içiçe kalıplanmıştır. Şeffaf sırtına bezemelidir. Boyaları fırınlama sırasında yer yer akmıştır.

İç kısmı, ortadaki melek (Seraphim) figürünün çevresinde dönüşümlü sıralanan daha küçük melek ve stilize balık figürleriyle süslenmiştir. Ağız etrafı sinek motiflerinden oluşan içleri sırla doldurulmuş ajurlu üçgenlerle çevrilidir. Benzer süsleme, dışında da tekrarlanır. Alt yüzey radyal yivlidir. Etrafı siyah çizgilerle konturlu motifler firuze, kiremit kırmızısı ve sarıyla renklendirilmiştir.

Kahve Soğutacağı

Kütahya

19. yüzyılın ilk yarısı

Uzunluk 28 cm

Kirli beyaz hamurdan yapılmış, ağıza doğru daralarak uzayan oval formlu ve ufak saplıdır. Yeşil sırtına siyah bezemelidir.

Sapı ve yan yüzeyler rozet ve geometrik kabartmalı olup tüm zemin ince siyah stili-

Gövde çapı 17.5
cm
Env. no 41/342

ze bitki motifleriyle süslenmiştir. Altı sırlı ve bezemesizdir.

Tahta işçiliğindeki süsleme motiflerinin tekrarlandığı görülür. Kavrulan çekirdek kahveyi soğutmak için kullanılmıştır.

İbrik

Kütahya
18. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 20.6 cm
Gövde çapı 13,7
cm
Env. no 41/332

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Halka dipli, konik gövdeli, kısa boyunludur. Bo-yundan başlayan çıkıntılı gaga biçiminde emziği ve çift kıvrımlı tek kulbu vardır. Gövdenin altı, boynun başlangıcı ve ağzı

bileziklidir. Şeffaf sıraltına çok renk bezemelidir.

Üzerinde beyaz zemine gövdeleri alttaki bileziğe oturan altı servi yer alır. İçleri sarı kabartma bordürlü, etrafı zikzak ve kırmızı benek süslemelidir. Araları birbirini izleyen çiçekli dallarla bezenmiştir. Bileziğin alt kısmı, içleri ufak çiçekli bal peteği motifleriyle süslüdür. Boyun, emzik ve kulbunun üzeri ufak çiçeklerle bezemelidir.

İbrik

*Kütahya
19. yüzyılın ilk*

Beyaz hamurdan yapılmıştır. Alçak yuvarlak dipli, armudî gövdeli, kalınca boyunlu, hafif dışa dönük ağzının etrafı bile-

yarısı
Yükseklik 21 cm
Ağız çapı 9.1 cm
Gövde çapı 13,2
cm
Env. no 41/101

zıklidir. Kıvrımlarla hareketlendirilmiş kulbu ve boyundan başlayan gaga şeklinde bir emziği vardır. Firuze sıraltına siyah bitkisel motiflerle bezemelidir.

Gövdesinde yuvarlak dilimli iki iri kabartma madalyon yer alır. Madalyonların araları kabartma beneklerin oluşturduğu baklava dilimleriyle süslüdür.

İbrik

Sert beyaz hamurdan yapılmıştır. Alçak

Kütahya

*18. yüzyılın ikinci
yarısı*

Yükseklik 21.7 cm

Gövde çapı 16 cm

Env. no 41/335

halka dipli koni şeklinde gövdesi ağza doğru daralan uzunca boyunlu bir ibriktir. Gövdeden başlayan gaga ağızlı emziği ve kıvrımlarla hareketlendirilmiş tek kulbu vardır. Boynun başlangıcı, ortası ve ağzının etrafı bileziklidir. Şeffaf sıraltına mavinin tonlarıyla bezemelidir.

Gövde üzeri, alt uçları yuvarlak biten dilimlerle dalgalandırılmış, her dilimin içi beyaz zemine kobalt mavi çiçekli dikey dallarla bezenmiştir. Geriye kalan yüzeyler küçük çiçek ve dal süslemelidir. Ağız etrafı verrev yivlerle çevrilidir.

Kütahya

19. yüzyılın ilk

yarısı

Yükseklik 21 cm

Gövde çapı 14,8

cm

Env. no 41/344

Beyaz hamurdan yapılmış, alçak yuvarlak dipli, armudî gövdeli, kalınca boyunlu, hafif dışa dönük ağzının etrafı bileziklidir. Köşeleri yuvarlatılmış tek kulplu ve boyundan başlayan çıkıntılı gaga emziklidir. Firuze sıraltına siyah bezemelidir.

Gövdenin üzerinde içi kabartma rozetli üç yuvarlak madalyon yer alır. Aralarında kabartma serviler vardır.

ÇANAKKALE KERAMİKLERİ

Günümüze kalan örneklerden ve yazılı belgelerden Çanakkale'nin 18. yüzyılın ortalarından başlayarak 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yoğun bir çanak-çömlek üretim merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

Çanakkale atölyelerinde 18. yüzyılın ortası ile 19. yüzyılın ikinci yarısı arasında üretilen örnekler farklı form ve ilginç desenleriyle ünlü İznik ve Kütahya keramiklerinden ayrılır. Bu kaplarda kaba kırmızı, bazen bej renkli hamurun kullanıldığı, bezemenin şeffaf renksiz sıraltına uygulandığı görülmektedir. Mor-kahverengi, siyah, beyaz, sarı en çok kullanılan renklerdir. Desenlerde daha çok benek, rozet, cami, gemi motifleri ve hayvan figürlerine rastlanır. Bu dönemde üretilen örneklerden çoğunun dış yüzeylerinin yarıya kadar astarlandığı göze çarpar.

Çanakkale keramiklerinin 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra daha çok gündelik kullanım için üretildikleri görülmektedir. Formlar kabalaşmıştır; gene kırmızı hamur kullanılmakta, ancak yeşil, koyu yeşil, kirli sarı, kahverengi gibi tek renk sırlı bezeme yaygındır. Bazı örneklerde bezemenin renkli sırn üstüne yapıldığı görülür. Sırüstüne boyamalı kabartma rozetler yaygın bir motiftir. Bilinen formların yanısıra su testileri, derviş testileri, halka gövdeli ve boyunları kanatlı kuş veya at başlı süs testileri, nargileler, vazolar, zarflı fincanlar, mataralar, şamdanlar, maşrapalar, insan ve hayvan biçimli kaplar ilginç formlarıyla dikkati çeker.

Yurdumuzda yakın tarihlere kadar fazla tanınmayan Çanakkale keramiklerinin, yurt dışındaki müze ve özel koleksiyonlarda sergilenen çeşitli ve ilginç örnekleri, bu kaplara olan ilgiyi gün geçtikçe arttırmaktadır.

Tabak

Çanakkale

18. yüzyılın sonu-

19. yüzyılın ilk

yarısı

Yükseklik 8 cm

Ağız çapı 32 cm

Env. no 41/235

Kırmızı hamurdan yapılmış ince halka dipli ağız kenarı dışa dönük çukur bir tabaktır. Desenler şeffaf sıraltına koyu mavi ve sarıyla renklendirilmiştir.

İçinde krem renk astar zemin üzerinde dönemeçli bir yolun alt ve üst ucunda yer alan sarı kubbeli ve beşer minareli iki cami ve arada iki minareli bir mescid görülmektedir. Çevre irili ufaklı koyu mavi serviler deniz kenarı dalgalı hatla belirtilmiş; önde dört çifteli zarif bir kayık denizde seyir halinde gösterilmiştir. Ağız kenarı aralıklı yerleştirilmiş kafes motifiyle çevrilidir. Dışı sırlı ve bezemesizdir.

Tabak

*Çanakkale
19. yüzyılın ilk
yarısı
Yükseklik 7 cm
Ağız çapı 28 cm
Env. no 41/217*

Kaba karmızı hamurdan yapılmış halka dipli ağız kenarı dışa dönük çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına uygulanan bezeme sarı renk zemine mor kahverengi ve açık kahverengiyle boyanmıştır.

İçinde serviler arasında kubbeli ve üç minaralı bir cami, arada vev fırça darbeleriyle gösterilmiş büyük bir çam ağacı yer alır. Ağız kenarı aralıklı yerleştirilmiş kafes bordürlüdür. Dışının üst yarısı astarlanıp sırlanmıştır.

Tabak

Çanakkale

*19. yüzyılın ilk
yarısı*

Yükseklik 5 cm

Ağız çapı 27.5 cm

Env. no 41/215

Kırmızı hamurdan yapılmıştır. İnce halka dipli dışa dönük genişçe kenarlı ve çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemeli-
dir.

İçinde krem renk astar zemin üzerinde açık ve koyu kahverengi boyamalı, çift kulplu bir vazodan çıkan stilize çiçekli dallar ve dallardan birine tünemiş bir kuş görülmektedir. Ağız kenarını çiçek ve yapraklı dalların süslediği bir bordür sarmıştır. Dışarı astarlanıp sırlanmış olup bezemesizdir. Tabağın içi, dönemin işleme örneklerindeki bezemeyi anımsatır.

Tabak

Çanakkale

19. yüzyılın ikinci yarısı

Yükseklik 6.5 cm

Ağız çapı 29.5 cm

Env. no 41175

Kırmızı hamurdan yapılmış halka dipli, ağız kenarı dışa dönük çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

İçinde krem renk astar zemin üzerinde koyu ve açık kahverengi boyamalı stilize ağaçlarla belirtilmiş tabiat ortasında iri bir zürafa yer alır. Boynundan iplerle bağlı olarak gösterilmiş ilginç bir figürdür. Tabakın ağız kenarı aralıklı yerleştirilmiş kafes bordürlüdür. Dışı yarıya kadar astarlanıp sırlandıdır.

Tabak

Çanakkale
19. yüzyılın ikinci
yarısı
Yükseklik 7 cm
Ağız çapı 27 cm
Env. no 41/213

Kırmızı hamurdan yapılmış halka dipli ağız kenarı dışa dönük çukur bir tabaktır. Şeffaf sıraltına bezemelidir.

İçinde krem renk astar zeminde mor kahverengi ve sarıyla boyanmış teknesi damalı, yelkenleri şişmiş seyir halinde bir kalyon ve yanında dört çifteli bir kayık gösterilmiştir. Dışa taşkın ağız kenarı aralıklı yerleştirilmiş kafes bordürlüdür. Dışı yarıya kadar astarlanıp sırlanmıştır.

Testi

*Çanakkale
19. yüzyılın
sonları
Yükseklik 26 cm
Gövde çapı 16.1
cm
Env. no 41/139*

Kırmızı hamurdan yapılmıştır. Daire ayaklı, yuvarlak, halka gövdeli kısa boyunlu ve hafif dışa taşkın geniş ağızlıdır. Dalgalandırılarak gövdeye yapıştırılmış kulbu ve bir emziği vardır.

Sarı renk sırlı gövdesi yer yer açık kahverengiyle sırüstüne boyamalı kabartma iri yapraklar ve rozetlerle bezenmiştir.

Tabak

Çanakkale
19. yüzyılın
ikinci yarısı
Yükseklik 6.5 cm
Ağız çapı 30 cm
Env. no 41/206

Kırmızı hamurdan yapılmış halka dipli
ağız kenarı dışa dönük çukur bir tabaktır.

İçinde krem renk zemin üzerinde mor
kahverengi ve sarı renk boyamalı, üzerinde
dalgalanan bayrağıyla bir iskele ve yelkenli
üç küçük teknenin yer aldığı bir liman
kompozisyonu vardır. Ağız kenarı aralıklı
yerleştirilmiş kafes bordürlüdür.

Testi

Çanakkale
19. yüzyılın sonu
Yükseklik 47 cm
Gövde çapı 14.5
cm
Env. no 41/280

Kaba kırmızı hamurdan yapılmıştır.
Halka ayaklı, boyuna doğru incelen şişkin-
ce gövdeli, kıvrık gaga ağızlıdır.

Gövdesinin üzerinde kabartma iri bir
yıldızın altında Arapça harflerle "Ya Hüse-
yin Kerbelâ" yazılıdır. Gaga ağzının alt kıs-
mı ile kulbunun alt ucu kabartma çiçekler
ve uçları püsküllü kabartma kordonla süs-
lüdür.

BİLİNMEYEN SÖZCÜKLER

Celi: Arapça harflerle uzaktan okunacak şekilde düzenlenmiş iri sülüs levha yazısı.

Bulut motifi: Çin süsleme repertuvarına ait, ince kıvrık bulut şekillerinden esinlenerek oluşturulan motif türü.

Cuerda seca: Çini üretiminde tek renk sırların fırınlama sırasında birbirine karışmaması için aralarına çizilen oyuklara mum, şeker vb. bir madde yerleştirme tekniği. Fırınlama sırasında bu madde kabarak sırların birbiri içine akmasını önlerdi. İspanya'da uygulamasında bu maddenin ince bir "kuru iplik" (*cuerda seca*) olduğu ileri sürülmüştür.

Çintemani: Çin motiflerinden "kaplan sırtı" adı verilen hafif dalgalı iki çizginin "pars benekleri" adı verilen ikisi altta biri üstte ortada olan benek motifle birlikte kullanıldığı zaman aldığı ad.

Hatayi: Kökeni Çin'e uzandığı için hatay (catay) sözcüğünden üretilen ve süslemede üslûplaştırılmış bitkisel örgelerden oluşan Osmanlı bezemesi.

Haseki: Osmanlı haremde daha çok padişaha çocuk doğuran kadın efendilere 16. yüzyılda verilen ad. Hürrem Sultan'la ilgili olarak kullanılmasına, evlendikten sonra da devam edilmiştir.

Hünernâme: 16. yüzyılda Lokman tarafından yazılmış, ilk cildinde Osmanlı soyunun, ikincisinde Kanuni Sultan Süleyman'ın hayatının anlatıldığı iki ciltlik minyatür albümü.

Kubadabad: Selçuklu sultanlarından I. Alaeddin Keykubad'ın 1236-37 yıllarında doğru Beyşehir Gölü kıyısında yaptırdığı saray. Daha sonraki sultanlar tarafından da kullanılmış ve 14. yüzyılın sonlarında terk edilmiştir. Kazılarında çıkan insan ve hayvan figürlü çinileriyle ün kazanmıştır.

Kûfi: Düz ve köşeli çizgilerle geometrik biçimlere indirgenerek yazılan eski bir Arapça yazı şekli. 8. yüzyılda Arabistan'da Kûfa'da ortaya çıktı. Kur'ân yazımında kullanılan rakipsiz yazı.

Rumi: Doğu Roma İmparatorluğu'nda Anadolu dahil doğudaki toprakları için kullanılan Rum (Grek, Yunanlı) sözcüğünden türetilerek zaman içinde Anadolu Selçukluları'nın üsluplaştırmak kullanıldıkları bitkisel ve hayvansal motifler için, arabesk sözcüğü yerine kullanılan sözcük.

Slip: Keramiklerin kaplanması için astar veya gömlek olarak kullanılan duru bir kil, quartz ve su karışımı. Keramiklerin bezenmesinde kullanılan bir sıraltı tekniği. İslâm ülkelerinde 9. yüzyıldan başlayarak yaygın biçimde kullanıldı.

Talik: Yatık olarak yazılan bir çeşit arapça yazı. 16. yüzyılda İran'da ortaya çıkmıştır.

Tepelik: Bir yapının veya bezemeli yüzeylerin en üstünde yer alan, özel olarak palmet şeklinde biçimlendirilmiş kesim.

US \$ 10.-
ISBN 975-7528-54-4